

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ДАРГА
ГОМБОЖАВЫН ЗАНДАНШАТАР
ТАНАА

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Энхтайваны БАТ-АМГАЛАН

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон,
Утас: 26-22-87, Факс: 32-70-16
E-mail: batamgalane@parliament.mn
http://www.parliament.mn

2023.10.11 № УИХ-03/7897
танай _____-ны № _____-т

Хуулийн төсөл өргөн мэдүүлэх тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 26 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.1 дэх заалт, Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1. дэх хэсэгт заасан бүрэн эрхийнхээ дагуу Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг өргөн мэдүүлж байна.

Хуулийн төслийг Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдаанаар хэлэлцүүлж өгнө үү.

Хуулийн төсөл, үзэл баримтлал, танилцуулга болон холбогдох материалыг хавсаргав.

Хүндэтгэсэн,

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ГИШҮҮН

Э.БАТ-АМГАЛАН

Т.АМАРТҮВШИН

Т.АУБАКИР

Т.ЭНХТҮВШИН

0000203

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН
Энхтайваны БАТ-АМГАЛАН

14201 Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг,
Жанжин Д.Сүхбаатарын талбай 1, Төрийн ордон,
Утас: 26-22-87, Факс: 32-70-16
E-mail: batamgalane@parliament.mn
http://www.parliament.mn

2023.10.11 № ЧУХ-03/7891

танай _____-ны № _____-т

**Хуулийн төсөл өргөн мэдүүлэх
тов тогтоолгох тухай**

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 26 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.1 дэх заалт, Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1. дэх хэсэгт заасан бүрэн эрхийнхээ дагуу Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг өргөн мэдүүлж байна.

Уг хуулийн төслийг хянан үзэж Улсын Их Хурлын даргад өргөн мэдүүлэх хугацааг товлож өгнө үү.

Хуулийн төсөл, үзэл баримтлал, танилцуулга болон холбогдох материалыг хавсаргав.

Хүндэтгэсэн,

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ГИШҮҮН

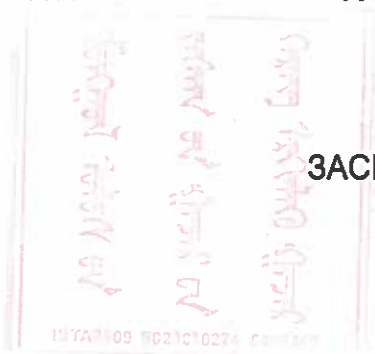
Э.БАТ-АМГАЛАН

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛЭЭС

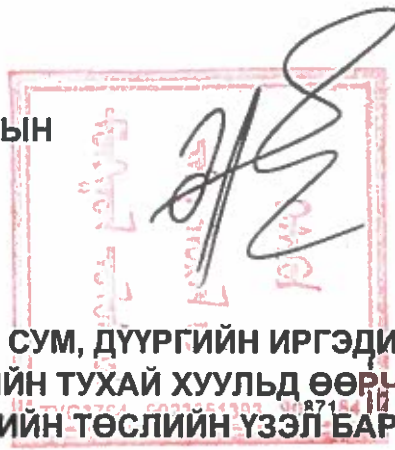
Монгол Улсын Засгийн газрын 2023 оны 10 дугаар сарын 11-ний өдрийн хуралдааны 41 дүгээр тэмдэглэлд:

“VI.ХЭЛЭЛЦСЭН нь: Улсын Их Хурлын гишүүн Э.Бат-Амгалангийн санаачлан боловсруулсан Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл

ШИЙДВЭРЛЭСЭН нь: Улсын Их Хурлын гишүүн Э.Бат-Амгалангийн санаачлан боловсруулсан Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг зарчмын хувьд дэмжсэн саналыг хууль санаачлагчид уламжлахаар тогтов.” гэжээ.

ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХЭРЭГ ЭРХЛЭХ ГАЗАР

**АЙМАГ, НИЙСЛЭЛ, СУМ, ДҮҮРГИЙН ИРГЭДИЙН ТӨЛӨӨЛӨГЧДИЙН
ХУРЛЫН СОНГУУЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ
ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ**

Нэг. Хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлага

Монгол Улсын сонгуулийн эрх бүхий иргэд нийтээрээ, чөлөөтэй, шууд буюу төлөөлөгчдийн байгууллагаараа уламжлан сонгох эрхийн үндсэн дээр саналаа нууцаар гаргаж, тухайн нутгийн өөрөө удирдах байгууллагыг өөрсдийн төлөөллөөр бүрдүүлэх, сонгуулийг нээлттэй, хяналттай зохион байгуулж явуулах удирдлага, зохион байгуулалтын эрх зүйн орчныг сайжруулахад чиглэсэн нэмэлт өөрчлөлт оруулах байдлаар боловсронгуй болгох зайлшгүй хэрэгцээ шаардлагатай байна.

Тухайлбал сонгуульд оролцож буй нам, эвсэл нэр дэвшигчдээс зарцуулах зардлын хэмжээг бууруулах чиглэлээр сонгуулийн сурталчилгааны хуулиар зөвшөөрсөн арга хэлбэр түүний тоо, хэмжээг 50 хүртэл хувиар бууруулах, зардлын дээд хэмжээг тогтоохдоо сонгуулийн зардлыг бууруулах чиглэлийг баримтлах, сонгогчдын нэрийн жагсаалт үйлдэх, давхардлыг арилгах, нягтлан шалгах үйл ажиллаганы ил тод, хяналттай байдлыг нэмэгдүүлэх чиглэлээр сонгуульд оролцож буй нам, эвсэл, нэр дэвшигч, сонгууль зохион байгуулах үйл ажиллагаанд хөндлөнгийн хяналт, мониторинг хийх төрийн бус байгууллагуудын оролцоог хуульчлах, сонгогч нэрийн жагсаалтад бүртгэгдсэн эсэхээ шалгах, буруу бүртгэгдсэн тохиолдолд гомдол гаргах хэлбэрүүдийг нэмэгдүүлэх, санал тоолох төхөөрөмжөөс гарсан санал хураалтын үр дүнг 100 хувь гар аргаар давхар тоолж хяналтын тооллого хийх зэрэг сонгууль зохион байгуулалтын үйл ажиллагааны ил тод байдал, хяналтын нэмэгдүүлэх чиглэлийн нарийвчилсан зохицуулалтуудыг нэмж тусгах шаардлагатай юм.

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 82 дугаар зүйлийн 82.1-т “Орон нутгийн Хурлын ээлжит сонгуулийн санал авах өдрөөс өмнөх нэг жилийн хугацаанд аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль батлах, түүнд нэмэлт, өөрчлөлт оруулахыг хориглоно.” гэж хуульчилсан.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 4 дүгээр сарын 16-ны өдрийн 23 дугаар тогтоолоор аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2020 оны

ээлжит сонгуулийн санал авах өдрийг 2020 оны 10 дугаар сарын 15-ны өдөр байхаар тогтоож, мөн хугацаанд ээлжит сонгууль зохион байгуулагдсан билээ.

Иймд аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгууль зохион байгуулах үйл ажиллагааг болон эрх зүйн орчныг сайжруулах талаарх дээрх шаардлагатай нэмэлт, өөрчлөлтийг оруулахад уг хуулийн 82 дугаар зүйлийн 82.1 дэх хэсэгт хуульчилсан дээрх хугацаанд өөрчлөлт оруулах шаардлагатай гэж үзэв.

Хоёр. Хуулийн төслийн зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ.

Хуулийн төслийг аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тогтолцооны суурь өөрчлөлт, хуулиар зохицуулах харилцааны эрх зүйн зохицуулалтыг нарийвчлах, боловсронгуй болгох хэрэгцээ шаардлагад үндэслэн Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.1-д заасны дагуу хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл боловсруулах бөгөөд хуулийн төслийн 82 дугаар зүйлийн 82.1-т заасан уг хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулахыг хориглосон нэг жилийн хугацааг зургаан сар болгон өөрчлөх зохицуулалтыг тусгана.

Гурав. Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсч болох нийгэм, эдийн засаг, хууль эрх зүйн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний санал.

Энэхүү хуулийн төсөл батлагдсанаар Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийг зохион байгуулж явуулах эрх зүйн орчин боловсронгуй болж, хууль хэрэглээний болоод зохион байгуулалтын хувьд нэг мөр, ойлгомжтой болгох эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх эрх зүйн боломж бүрдэх ач холбогдолтой гэж үзэж байна.

Дөрөв. Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, түүнийг сайжруулах зорилгоор цаашид шинээр боловсруулах буюу нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох хуулийн талаар.

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн төслийг Монгол Улсын Үндсэн хууль болон түүний үзэл баримтлалд бүрэн нийцүүлэн боловсруулна.

ХУУЛЬ САНААЧЛАГЧ

АЙМАГ, НИЙСЛЭЛ, СУМ, ДҮҮРГИЙН ИРГЭДИЙН ТӨЛӨӨЛӨГЧДИЙН ХУРЛЫН СОНГУУЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 4 дүгээр сарын 16-ны өдрийн 23 дугаар тогтоолоор аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2020 оны ээлжит сонгуулийн санал авах өдрийг 2020 оны 10 дугаар сарын 15-ны өдөр байхаар тогтоож, мөн хугацаанд ээлжит сонгууль зохион байгуулагдсан билээ.

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 82 дугаар зүйлийн 82.1-т “Орон нутгийн Хурлын ээлжит сонгуулийн санал авах өдрөөс өмнөх нэг жилийн хугацаанд аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль батлах, түүнд нэмэлт, өөрчлөлт оруулахыг хориглоно.” гэж хуульчилсан нь 2023 оны 10 дугаар сарын 15-ны өдрөөс өмнө уг хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хугацааг тодорхойлжээ.

Монгол Улсын сонгуулийн эрх бүхий иргэд нийтээрээ, чөлөөтэй, шууд буюу төлөөлөгчдийн байгууллагаараа уламжлан сонгох эрхийн үндсэн дээр саналаа нууцаар гаргаж, тухайн нутгийн өөрөө удирдах байгууллагыг өөрсдийн төлөөллөөр бүрдүүлэх, сонгуулийг нээлттэй, хяналттай зохион байгуулж явуулах удирдлага, зохион байгуулалтын эрх зүйн орчныг сайжруулахад чиглэсэн нэмэлт өөрчлөлт оруулах байдлаар боловсронгуй болгох зайлшгүй хэрэгцээ шаардлагатай байна.

Тухайлбал сонгуульд оролцож буй нам, эвсэл нэр дэвшигчдээс зарцуулах зардлын хэмжээг бууруулах чиглэлээр сонгуулийн сурталчилгааны хуулиар зөвшөөрсөн арга хэлбэр түүний тоо, хэмжээг 50 хүртэл хувиар бууруулах, зардлын дээд хэмжээг тогтоохдоо сонгуулийн зардлыг бууруулах чиглэлийг баримтлах, сонгогчдын нэрийн жагсаалт үйлдэх, давхардлыг арилгах, нягтлан шалгах үйл ажиллаганы ил тод, хяналттай байдлыг нэмэгдүүлэх чиглэлээр сонгуульд оролцож буй нам, эвсэл, нэр дэвшигч, сонгууль зохион байгуулах үйл ажиллагаанд хөндлөнгийн хяналт, мониторинг хийх төрийн бус байгууллагуудын оролцоог хуульчлах, сонгогч нэрийн жагсаалтад бүртгэгдсэн эсэхээ шалгах, буруу бүртгэгдсэн тохиолдолд гомдол гаргах хэлбэрүүдийг нэмэгдүүлэх, санал тоолох төхөөрөмжөөс гарсан санал хураалтын үр дүнг 100 хувь гар аргаар давхар тоолж хяналтын тооллого хийх зэрэг сонгууль зохион байгуулалтын үйл ажиллагааны ил тод байдал, хяналтын нэмэгдүүлэх чиглэлийн нарийвчилсан зохицуулалтуудыг нэмж тусгах шаардлагатай юм.

Иймд аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгууль зохион байгуулах үйл ажиллагааг болон эрх зүйн орчныг сайжруулах талаарх дээрх

шаардлагатай нэмэлт, өөрчлөлтийг оруулахад уг хуулийн 82 дугаар зүйлийн 82.1 дэх хэсэгт хуульчилсан дээрх хугацаанд өөрчлөлт оруулах шаардлагатай гэж үзсэн тул хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хуулийн төслийг боловсруулсан.

Хуулийн төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.1-д заасны дагуу хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл боловсруулах бөгөөд Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 82 дугаар зүйлийн 82.1 дэх хэсэгт хуульчилсан нэг жилийн хугацааг зургаан сар болгон өөрчлөх зохицуулалтыг тусгасан.

ХУУЛЬ САНААЧЛАГЧ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2023 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**АЙМАГ, НИЙСЛЭЛ, СУМ, ДҮҮРГИЙН ИРГЭДИЙН
ТӨЛӨӨЛӨГЧДИЙН ХУРЛЫН СОНГУУЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД
ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл. Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 82 дугаар зүйлийн 82.1 дэх хэсгийн “нэг жилийн” гэснийг “зургаан сарын” гэж өөрчилсүгэй.

Гарын үсэг

АЙМАГ, НИЙСЛЭЛ, СУМ, ДҮҮРГИЙН ИРГЭДИЙН ТӨЛӨӨЛӨГЧДИЙН ХУРЛЫН СОНГУУЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 4 дүгээр сарын 16-ны өдрийн 23 дугаар тогтоолоор аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2020 оны ээлжит сонгуулийн санал авах өдрийг 2020 оны 10 дугаар сарын 15-ны өдөр байхаар тогтоож, мөн хугацаанд ээлжит сонгууль зохион байгуулагдсан билээ.

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 82 дугаар зүйлийн 82.1-т “Орон нутгийн Хурлын ээлжит сонгуулийн санал авах өдрөөс өмнөх нэг жилийн хугацаанд аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль батлах, түүнд нэмэлт, өөрчлөлт оруулахыг хориглоно.” гэж хуульчилсан нь 2023 оны 10 дугаар сарын 15-ны өдрөөс өмнө уг хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хугацааг тодорхойлжээ.

Хуулийн төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.1-д заасны дагуу хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл боловсруулах бөгөөд Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 82 дугаар зүйлийн 82.1 дэх хэсэгт хуульчилсан нэг жилийн хугацааг зургаан сар болгон өөрчлөх зохицуулалтыг тусгасан.

ХУУЛЬ САНААЧЛАГЧ

д/д	Хуулийн нэр	Хууль санаачлагч	Агуулга	Засгийн газрын санал, дүгнэлт байгаа эсэх /
1	Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл	Улсын Их Хурлын гишүүн Э.Бат-Амгалан	“Орон нутгийн Хурлын ээлжит сонгуулийн санал авах өдрөөс өмнөх нэг жилийн хугацаанд аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль батлах, түүнд нэмэлт, өөрчлөлт оруулахыг хориглоно” гэсэн хуулийн заалтын “нэг жилийн” гэснийг “зургаан сарын” гэж өөрчлөхөөр болгох.	Засгийн газрын санал, дүгнэлт: • Зарчмын хувьд дэмжиж байна.

ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ТУХАЙ ХУУЛИАС

12 дугаар зүйл.Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах ажлыг арга зүйн удирдлагаар хангах

12.3.Энэ хуулийн 12.1.2-т заасан хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах аргачлал дараах хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулахад хамаарахгүй:

12.3.1.тухайн асуудлыг гагцхүү хуулиар зохицуулахаар Монгол Улсын Үндсэн хуульд заасан.

40 дүгээр зүйл.Хууль тогтоомжийн төслийн бүрдүүлбэр

40.1.Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх хууль тогтоомжийн төсөлд дараах баримт бичгийг хавсаргана:

40.1.2.хууль тогтоомжийн төслийн үзэл баримтлал, товч болон дэлгэрэнгүй танилцуулга, хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг тандан судалсан, эсхүл хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийсэн, хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлсэн, хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоо хийсэн тайлан;

40.1.6.Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурлын гишүүний өргөн мэдүүлэх хууль тогтоомжийн төслийн тухайд Засгийн газрын санал, дүгнэлт;

40.1.10.энэ хуулийн 38.6-д заасан саналын товъёг.

**ХУУЛЬ ЗҮЙН
ҮНДЭСНИЙ ХҮРЭЭЛЭН**

**АЙМАГ, НИЙСЛЭЛ, СУМ,
ДҮҮРГИЙН ИРГЭДИЙН
ТӨЛӨӨЛӨГЧДИЙН
ХУРЛЫН СОНГУУЛИЙН
ТУХАЙ ХУУЛИЙН ЗАРИМ
ЗААЛТЫН
ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮР
ДАГАВАРТ ХИЙСЭН
ҮНЭЛГЭЭ**

**ХУУЛЬ ЗҮЙН
СУДАЛГААНЫ ТӨВ**

2023

СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН

Улаанбаатар хот

Судалгааны захиалагч:

Хууль зүй, дотоод хэргийн яам

Судалгааг хянасан:

Х.Эрдэм-Ундрах

Хууль зүйн үндэсний хүрээлэнгийн захирал,
Хууль зүйн ухааны доктор (Dr.jur)

М.Түвшинжаргал

Эрдэмтэн нарийн бичгийн дарга,
Хууль зүйн ухааны доктор (Ph.D)

Судалгааг гүйцэтгэсэн:

Р.Хатансайхан

Эрдэм шинжилгээний ажилтан,
Хууль зүйн ухааны магистр (LL.M)

АГУУЛГА

УДИРТГАЛ	2
НЭГ. ТӨЛӨВЛӨХ ҮЕ ШАТ	3
1.1. Үнэлгээ хийх шалтгааныг тодорхойлох	3
1.2. Үнэлгээ хийх хүрээг тогтоох	4
1.3. Шалгуур үзүүлэлтийг сонгож тогтоох	4
1.4. Харьцуулах хэлбэрийг сонгох	6
1.5. Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолох	6
1.6. Мэдээлэл цуглуулах аргыг сонгох	7
ХОЁР. ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЕ ШАТ	8
ГУРАВ. ҮНЭЛЭХ ҮЕ ШАТ	9
3.1. "Практикт нийцэж байгаа байдал" шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлсэн байдал"	9
Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 1.	9
Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 2.	13
Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 3.	15
Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 4.	19
ДӨРӨВ. ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ	21
4.1 ДҮГНЭЛТ	21
4.2. ЗӨВЛӨМЖ	22
ТАВ. СУДАЛГААНЫ ЭХ СУРВАЛЖ	23

УДИРТГАЛ

Нутгийн өөрөө удирдлага гэдэг нь өөрийн удирдлага, нутаг дэвсгэр бүхий коммунаас /хүй элгэн/ өөрийн хариуцлага дор төрийн хэргийн үлэмж хэсгийг тухайн нутаг дэвсгэрт оршин суугаа иргэдийн ашиг сонирхолд нийцүүлэн, хуулийн хүрээнд шийдвэрлэх, удирдлагыг хэрэгжүүлэх бодит эрх, чадвар юм. Энэхүү бодит эрх, чадварыг эдлэх субъектыг тухайн орон нутгийн иргэдээс сонгуулийн замаар бүрдүүлдэг.

Манай Улсын Үндсэн хуулийн Тавин есдүгээр зүйлийн 1-д Нутгийн өөрөө удирдах байгууллага нь аймаг, нийслэл, сум, дүүрэгт тухайн нутаг дэвсгэрийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал байхаар зааж улмаар аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийг нарийвчлан заажээ.

ХЗДХЯ-наас 2023 оны 09 дүгээр сарын 08-ны өдөр ирүүлсэн 3/4689 тоот албан бичигт үндэслэн Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдаас өгсөн чиглэлийн дагуу Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 8 дугаар бүлэг 48 дугаар зүйлийн 48.3 дахь заалт, 49 дүгээр зүйлийн 49.2 дахь заалт, 56 дугаар зүйлийн 56.3, 56.5 дахь заалт 57 дугаар зүйлийн 57.3 дахь заалтууд практикт хэрхэн хэрэгжиж байгааг тогтоох үүднээс энэхүү хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийв.

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн зарим зүйл, заалтад хэрэгжилтийн үнэлгээ хийх зорилго нь тус хуулийн хэрэгжилтийн явц дахь хүндрэл, бэрхшээл, нийгэмд үзүүлж буй эерэг, сөрөг нөлөөллийг илрүүлэн, цаашид зохистой, үр дүнтэй хэрэгжүүлэх боломжит хувилбарыг тодорхойлж, үнэлэлт дүгнэлт өгөх, зөвлөмж боловсруулахад оршино.

НЭГ. ТӨЛӨВЛӨХ ҮЕ ШАТ

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн зарим зүйл, заалтад хэрэгжилтийн үнэлгээ хийх ажлыг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолоор баталсан “Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх аргачлал”-ын дагуу төлөвлөх, хэрэгжүүлэх, үнэлэх гэсэн гурван үе шаттайгаар хийж гүйцэтгэсэн. Төлөвлөх үе шатанд дараах ажлыг хийж гүйцэтгэв. Үүнд:

1. Үнэлгээ хийх шалтгааныг тодорхойлох;
2. Үнэлгээ хийх хүрээг тогтоох;
3. Шалгуур үзүүлэлтийг сонгож тогтоох;
4. Харьцуулах хэлбэрийг сонгох;
5. Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолох;
6. Мэдээлэл цуглуулах аргыг сонгох;

1.1. Үнэлгээ хийх шалтгааныг тодорхойлох

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн зорилт нь “аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийг зохион байгуулж явуулах үндсэн зарчим, журмыг тодорхойлж, түүнтэй холбогдсон харилцааг зохицуулах, Монгол Улсын иргэний сонгох, сонгогдох эрхийг хангахад оршино”¹ гэжээ.

Өөрөөр хэлбэл, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хууль нь **нэгдүгээрт**, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийг зохион байгуулж явуулах үндсэн зарчим, **хоёрдугаарт**, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийг зохион байгуулах журмыг тодорхойлох, **гуравдугаарт**, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуультай холбогдсон харилцаа, **дөрөвдүгээрт**, Монгол Улсын иргэний сонгох, сонгогдох эрхийг хангах гэсэн зорилгыг хангаж хуульчилсан.

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 48, 49, 56, 57 дугаар заалтад сонгуулийн зардлын талаар тусгаж

¹ Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хууль, <https://legalinfo.mn/mn/detail/15125>

өгсөн хэдий ч тус хуулийн практик хэрэгжилтийг судлан, бодит нөхцөлийг тодорхойлох, хуулийн ямар зохицуулалт практикт хэрэгжиж байгаа, ямар зохицуулалт огт хэрэгжихгүй байгаа талаар судлан үзэж, тус зүйл, заалтын практик хэрэгжилтийг судлахыг зорилоо.

Иймд уг судалгааны ажлын хүрээнд 48 дугаар зүйлийн 48.3 дахь заалт, 49 дүгээр зүйлийн 49.2 дахь заалт, 56 дугаар зүйлийн 56.3, 56.5 дахь заалт 57 дугаар зүйлийн 57.3 дахь заалтууд практикт хэрхэн хэрэгжиж байгаа болон хэрэгжүүлэхэд тулгамдаж буй асуудлыг судлан хэрэгжилтийг үнэлэх болно.

1.2. Үнэлгээ хийх хүрээг тогтоох

Үнэлгээний хүрээг тогтоох ажиллагаа нь хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаврыг судлах явцад агуулгын хувьд чухал ач холбогдолтой, нөлөөлөл үзүүлэх гол хэм хэмжээг тодорхойлоход чиглэдэг.

Хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт бүхэлд нь үнэлгээ хийхэд ихээхэн цаг хугацаа, хөдөлмөр, зардал шаардагдана. Харин хуулийн зорилгыг хэрэгжүүлэхэд чухал нөлөөлөл үзүүлэх зарим хэм хэмжээг тусгайлан сонгож үнэлгээ хийх нь илүү үр дүнтэй байдаг.

Иймд энэхүү судалгаагаар Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 48 дугаар зүйл. Сонгуулийн зардал, 49 дүгээр зүйл. Сонгуулийн зардлын дээд хэмжээ, 56 дугаар зүйл. Сонгуулийн зардлын тайлан, 57 дугаар зүйл. Сонгуулийн зардлын тайлангийн хяналт ба нээлттэй ил тод байдлыг тус тус сонгон авч эерэг, сөрөг талыг судалж, хэрэгжилтийн үр дагаврын үнэлгээг хийхээр судалгааны хүрээг тогтоосон.

1.3. Шалгуур үзүүлэлтийг сонгож тогтоох

“Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх аргачлал”-ын дагуу Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн зарим зүйл, заалтын хэрэгжилтийг үнэлэхэд оновчтой, бодитой, хэмжиж болохуйц байдлыг баримталж, мөн үнэлгээний хүрээ, онцлогоос хамааран дараах хоёр шалгуур үзүүлэлтийг сонгосон болно.

1. Практикт нийцэж байгаа байдал;

1.3.1. *“Практикт нийцэж байгаа байдал” шалгуур үзүүлэлтийг сонгосон үндэслэл*

Энэхүү шалгуур үзүүлэлт нь тухайн хууль тогтоомжийн хэм хэмжээ практикт хэрхэн хэрэгжиж байгаа, түүний эерэг, сөрөг үр дагавар, хэрэгжүүлэхэд хүндрэл, бэрхшээл гарч байгаа эсэхийг тодорхойлоход чиглэгддэг.²

Судалгааны энэ хэсэгт “Практикт нийцэж байгаа байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд сонгуулийн зардлын данс нээлгэх, дансыг аудитын байгууллагад мэдэгдэх, зардлын тайландаа хувийн аудитын хуулийн этгээдээр дүгнэлт гаргуулах, зардлын дээд хэмжээг тогтоох, сонгуулийн зардлын тайлангийн нээлттэй, ил тод байдалд хамаарах зохицуулалтыг сонгож, уг зүйл, заалт практикт хэрхэн хэрэгжиж байгаа байдал, түүний эерэг болон сөрөг үр дагавар, хэрэгжүүлэхэд тулгарч буй хүндрэл, бэрхшээл байгаа эсэхийг тодорхойлохыг зорьсон болно.

Сонгосон зүйл, заалтыг хүснэгтээр үзүүлбэл:

Хүснэгт 1. “Практикт нийцэж байгаа байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд сонгосон зүйл, заалт

№	Сонгосон зүйл, заалт	Зүйл, заалтын агуулга
1	48 дугаар зүйл	48 дугаар зүйл. Сонгуулийн зардал 48.3. Сонгуулийн зардлын мөнгөн хөрөнгийг энэ хуульд заасны дагуу нээлгэсэн сонгуулийн зардлын дансанд төвлөрүүлж, зарцуулна.
2	49 дүгээр зүйл	49 дүгээр зүйл. Сонгуулийн зардлын дээд хэмжээ 49.2. Нам, эвсэл болон нэр дэвшигчээс сонгуульд зарцуулах зардлын дээд хэмжээг тогтоохдоо нутаг дэвсгэрийн хэмжээ, байршил, ерхийн болон сонгогчийн тоо, энэ хуульд заасан бусад шаардлагыг харгалзана.
3	56 дугаар зүйл	56 дугаар зүйл. Сонгуулийн зардлын тайлан 56.3. Нам, эвсэл нь санал авах өдрөөс хойш 45 хоногт, нэр дэвшигч санал авах өдрөөс хойш 30 хоногт багтаан зардлын тайландаа хувийн аудитын хуулийн этгээдээр дүгнэлт гаргуулан, төрийн аудитын орон нутаг дахь салбар байгууллагад хүргүүлнэ.

² Хууль, тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх аргачлал, <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=207338&showType=1>

		56.5.Сонгуулийн зардлын данс байршуулсан банкны захирал, эсхүл салбарын эрхлэгч уг дансны бүх гүйлгээний хуулгыг гаргаж, санал авах өдрөөс хойш 30 хоногийн дотор төрийн аудитын орон нутаг дахь салбар байгууллагад хүргүүлнэ.
4	57 дугаар зүйл	<p>57 дугаар зүйл.Сонгуулийн зардлын тайлангийн хяналт ба нээлттэй, ил тод байдал</p> <p>57.3.Төрийн аудитын орон нутаг дахь салбар байгууллага энэ хуулийн 57.2-т заасан бүрэн эрхийн дагуу мэдээлэл, баримт шаардсан тохиолдолд холбогдох иргэн, хуулийн этгээд мэдээлэл, баримтыг гаргаж өгөх үүрэгтэй.</p>

1.4. Харьцуулах хэлбэрийг сонгох

Хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийхдээ үнэлэх болсон шалтгаан, үнэлгээний хүрээ, шалгуур үзүүлэлт зэргийг харгалзан дор дурдсан харьцуулах хэлбэрүүдээс сонгоно. Үүнд:

- Байх ёстой болон одоо байгаа;
- Хууль тогтоомж батлагдахаас өмнөх болон хууль тогтоомж батлагдсанаас хойших;
- Хууль хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойших;
- Тохиолдол судлах.

1.5. Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолох

Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолохдоо сонгосон шалгуур үзүүлэлт тус бүрээр Цахим гарын үсгийн тухай хуулийн сонгон авсан хэсэгт тохируулан дараах таамаглал дэвшүүлж, асуулт боловсрууллаа.

Практикт нийцэж буй байдал шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд:

Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 1.

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 48 дугаар зүйлийн 48.3, 50 дугаар зүйлийн 50.3 дахь заалт практикт хэрхэн хэрэгжиж байна вэ ?

Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 2.

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 49 дүгээр зүйлийн 49.2 дугаар зүйлд заасан хэм хэмжээ практикт хэрхэн хэрэгжиж байна вэ?

Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 3.

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 56 дугаар зүйлийн 56.3, 56.5-д заасан эрх зүйн хэм хэмжээ практикт хэрхэн хэрэгжиж байна вэ?

Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 4.

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 57 дугаар зүйлийн 57.3-д заасан эрх зүйн хэм хэмжээ практикт хэрхэн хэрэгжиж байна вэ?

1.6. Мэдээлэл цуглуулах аргыг сонгох

Энэхүү судалгааны ажлын хүрээнд үнэлгээ хийх хуулийн зүйл, заалтын зорилгод хүрсэн түвшин, практик хэрэгжилтийг илрүүлэх зорилгоор баримт бичиг, холбогдох ярилцлага, хууль тогтоомж, эрх зүйн актуудтай танилцаж, аргачлалын 3.7.3-т мэдээлэл цуглуулах дөрвөн аргыг тодорхойлсноос дараах хоёр аргыг сонгон үнэлгээ хийх мэдээллийг цуглуулсан болно.

1. Байгаа мэдээллийг цуглуулж ашиглах;
2. Холбогдох субъектээс судалгаа авах.

Байгаа мэдээллийг цуглуулах хүрээнд: Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хууль, холбогдох бусад эрх зүйн актаас мэдээлэл цуглуулж, үнэлгээ хийхэд ашиглав.

ХОЁР. ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЕ ШАТ

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн зарим зүйл, заалтад хэрэгжилтийн үнэлгээ хийх мэдээллийг цуглуулахдаа баримт бичиг судлах, задлан шинжлэх ба нэгтгэн дүгнэх, ярилцлагын аргад тулгуурлаж энэхүү судалгааг гүйцэтгэв.

Баримт бичгийн судалгаа: Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн зарим зүйл, заалтад хэрэгжилтийн үнэлгээ хийхдээ дор дурдсан хууль тогтоомж, дүрэм, журам, эрдэмтэн, судлаач, салбарын мэргэжилтнүүдийн ярилцлага, нийтлэлийг ашигласан болно. Хэрэгжүүлэх үе шатанд ном, гарын авлага, өгүүлэл, нийтлэл, судалгааны эмхэтгэлийг судалгаанд ашигласан ном зүй хэсгээс дэлгэрүүлэн харна уу.

ГУРАВ. ҮНЭЛЭХ ҮЕ ШАТ

Үнэлэх үе шатанд Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 48, 49, 56, 57 дугаар зүйлийг сонгосон шалгуур үзүүлэлтийн дагуу үнэлгээ хийсэн.

3.1. “Практикт нийцэж байгаа байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлсэн байдал”

Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 1.

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 48 дугаар зүйлийн 48.3, 50 дугаар зүйлийн 50.3 дахь заалт практикт хэрхэн хэрэгжиж байна вэ ?

48 дугаар зүйл. Сонгуулийн зардал

48.3. Сонгуулийн зардлын мөнгөн хөрөнгийг энэ хуульд заасны дагуу нээлгэсэн сонгуулийн зардлын дансанд төвлөрүүлж, зарцуулна.

50 дугаар зүйл. Сонгуулийн зардлын данс

50.3. Нам, эвсэл болон нэр дэвшигч нь сонгуулийн зардлын дансны дугаар, банкны нэрийг санал авах өдрөөс 20-оос доошгүй хоногийн өмнө төрийн аудитын орон нутаг дахь салбар байгууллагад мэдэгдэж, бүртгүүлэх үүрэгтэй.

Үнэлгээ:

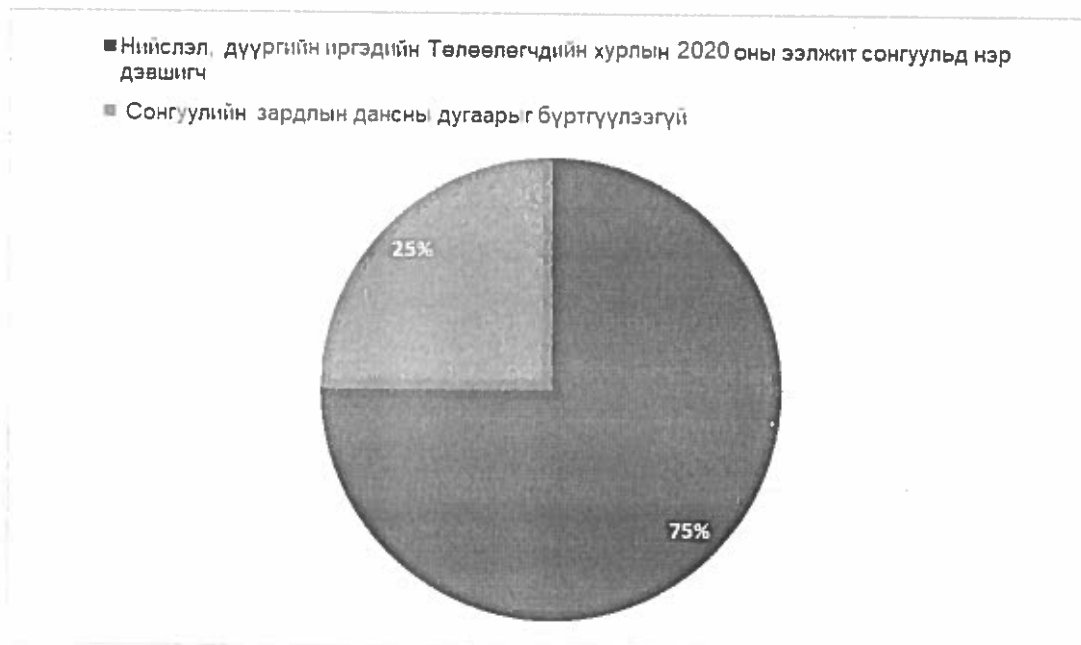
Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 48 дугаар зүйлд заасан “Сонгуулийн зардал”-д холбогдох эрх зүйн хэм хэмжээ дөрвөн дэд заалтаас бүрдэж байна.

48 дугаар зүйлийн 48.1 дэх заалт нь сонгуулийн зардал гэдэгт юуг хамаарахыг тодорхойлжээ. Харин 48 дугаар 48.2 дахь заалтаар сонгуулийн зардлын бүрдлийг заасан бол 48 дугаар зүйлийн 48.3 дахь заалтаар зардлыг дансанд төвлөрүүлж, зарцуулахыг тусгасан. Сүүлийн буюу 48 дугаар зүйлийн 48.4 дэх заалтаар сонгуулийн зардлыг өөр дансанд цуглуулахыг хориглосон. Эдгээр зүйл заалтаас 48 дугаар зүйлийн 48.3 дахь заалт нь хууль хэрэглээний талаасаа 50 дугаар зүйлийн 50.3 дахь заалттай шууд холбогдоно.

Өөрөөр хэлбэл, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 48 дугаар зүйлийн 48.3 дахь заалт нь гол эрх зүйн хэм хэмжээ бөгөөд 50 дугаар зүйлийн 50.3 дахь заалт нь дэлгэрүүлсэн шинжтэй ба ялангуяа аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 48.3 дахь заалтын практик хэрэгжилт нь тус хуулийн 50 дугаар зүйлийн 50.3 дахь заалтаар илэрнэ.

Дээрх хуулийн заалтын хэрэгжилтийг 2020 оны Аймаг, сум, нийслэл, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын холбогдох тайланд тулгуурлан хийлээ. Тодруулбал, Нийслэл, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын 2020 оны ээлжит сонгуульд 823 нэр дэвшигч оролцохоор бүртгүүлсэн бөгөөд эдгээрийн 206 нэр дэвшигч нь сонгуулийн зардлын дансны дугаарыг НТАГ-т бүртгүүлээгүй.³

График 1. Нийслэл, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуульд оролцогчид тус хуулийн 50.3-д заасан зардлын дансыг нээлгэсэн байдал.

Дээрх графикаас үзвэл нийслэл, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуульд оролцсон нэр дэвшигчдийн 75 хувь нь Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын тус хуулийн 48 дугаар зүйлийн 48.3, 50 дугаар зүйлийн 50.3-д заасан зардлын данс, түүний дугаарыг төрийн аудитын орон нутаг дахь салбар байгууллагад мэдэгдэж

³ Нийслэл дэх төрийн аудитын газар, Нийслэл дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурлын сонгуульд оролцсон нам, эвсэл, нэр дэвшигчдийн сонгуулийн зардлын тайланг, хянаж дүнг олон нийтэд мэдээлэх, нийцлийн аудитын тайлан, УБ, 2020 он, 6 дахь тал.

бүртгүүлэх үүргээ биелүүлсэн. Харин Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын 25 хувь нь Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын тус хуулийн 48 дугаар зүйлийн 48.3, 50 дугаар зүйлийн 50.3 -д заасан зардлын данс, түүний дугаарыг төрийн аудитын орон нутаг дахь салбар байгууллагад мэдэгдэж бүртгүүлэх үүргээ биелүүлээгүй байна.

Аймаг, сумын Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын хувьд Төв аймагт 2020 оны Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуульд 1247 нэр дэвшигч оролцсон бөгөөд үүнээс 11 нэр дэвшигч зардлын данс нээлгээгүй байна.⁴ Булган аймгийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуульд 802 нэр дэвшигч оролцсон бөгөөд 28 нэр дэвшигч сонгуулийн зардлын дансаа төрийн аудитын байгууллагад бүртгүүлээгүй байна.⁵ Дархан-Уул аймгийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуульд 257 нэр дэвшигч оролцсон бөгөөд 22 нэр дэвшигч сонгуулийн харилцах данс нээлгээгүй байна.⁶ Дундговь аймгийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуульд 620 нэр дэвшигч бүгд сонгуулийн зардлын тайлангаа хугацаандаа ирүүлсэн.⁷

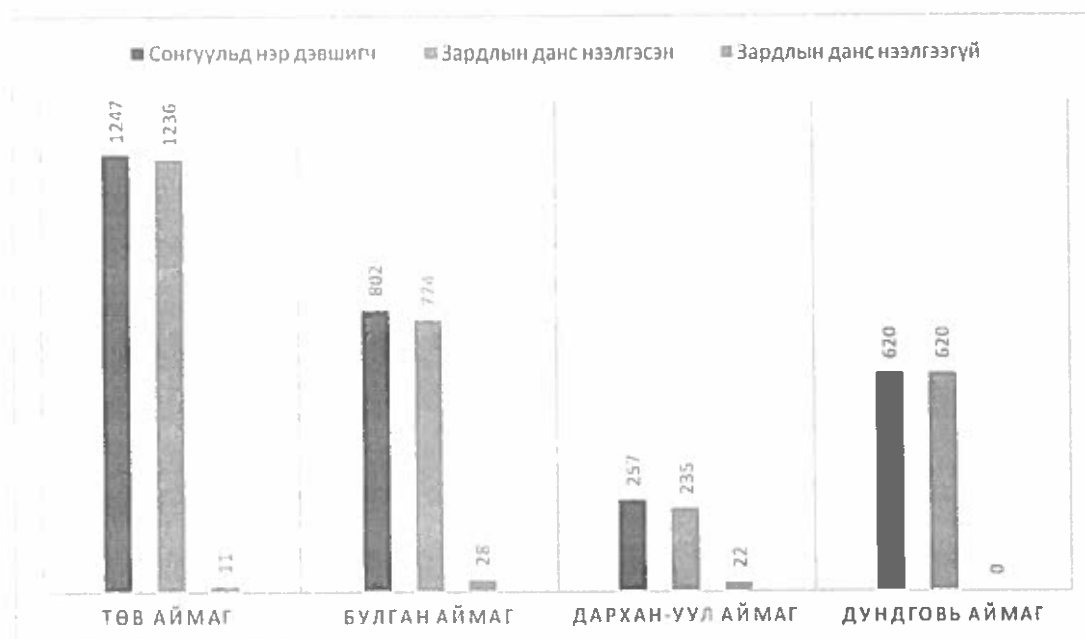
График 2. Аймаг, сумын Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуульд оролцогчид тус хуулийн 50.3-д заасан зардлыг дансыг нээлгэсэн байдал.

⁴ Төв аймаг дахь төрийн аудитын газар, Аймаг, нийслэл сум дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн хуралд оролцсон нам, эвсэл, нэр дэвшигчийн сонгуулийн зардлын санхүүжилт, түүний гүйцэтгэл аудит хийж, дүгнэт гарган нийтэд мэдээллэх, нийцлийн аудитын тайлан, Зуун мод, 2021 он, 4 дэх тал.

⁵ Булган аймаг дахь төрийн аудитын газар, Нам, нэр дэвшигчийн сонгуулийн зардлын санхүүжилт, түүний, зарцуулалт, гүйцэтгэлд дүгнэлт гаргах, нийтэд мэдээллэх, нийцлийн аудитын тайлан, Булган хот, 2020 он, 7 дахь тал

⁶ Дархан-Уул аймаг дахь төрийн аудитын газар, Аймаг, сумдын иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын 2020 оны ээлжит сонгуульд оролцсон нам, эвсэл, нэр дэвшигчийн сонгуулийн зардлын санхүүжилт, түүний гүйцэтгэлд аудит хийж, дүгнэлт гарган нийтэд мэдээллэх, нийцлийн аудитын тайлан, Дархан-Уул аймаг, 2021 он, 4 дэх тал

⁷ Дундговь аймаг дахь төрийн аудитын газар, Аймаг, сумын иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын 2020 оны ээлжит сонгуульд нэр дэвшигчдийн сонгуулийн зардлын тайлан, Мандалговь хот, 2021 он, 3 дахь тал

Дээрхээс үзвэл аймаг, сумын иргэдийн төлөөлөгчдийн хуралд нэр дэвшигч нь сонгуулийн зардлын дансаа төрийн аудитын байгууллагад хугацаанд нь бүрэн бүртгүүлдэггүй болох нь тодорхой харагдаж байна.

Үүнээс дүгнэн үзвэл Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын тус хуулийн 48 дугаар зүйлийн 48.3, 50 дугаар зүйлийн 50.3 дахь заалт нь практикт нийслэл дүүрэг, аймаг, сумын иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлаас шалтгаалан ялгаатай байдлаар хэрэгжиж байна. Ингэхдээ нийслэл дүүргийн хувьд нийслэл, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуульд оролцсон нэр дэвшигчдийн 25 хувь нь Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын зардлын данс, түүний дугаарыг төрийн аудитын орон нутаг дахь салбар байгууллагад мэдэгдэж бүртгүүлэх үүргээ биелүүлээгүй. Харин Төв, Булган, Дархан-Уул, Дундговь аймгийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуульд нэр дэвшигчдийн 0.3 хувь нь зардлын данс, түүний дугаарыг төрийн аудитын орон нутаг дахь салбар байгууллагад мэдэгдэж бүртгүүлэх үүргээ биелүүлээгүй байна.

Шалгуур үзүүлэлтийн томьёолол 2.

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 49 дүгээр зүйлийн 49.2 дугаар зүйлд заасан хэм хэмжээ практикт хэрхэн хэрэгжиж байна вэ?

49 дүгээр зүйл. Сонгуулийн зардлын дээд хэмжээ

49.2. Нам, эвсэл болон нэр дэвшигчээс сонгуульд зарцуулах зардлын дээд хэмжээг тогтоохдоо нутаг дэвсгэрийн хэмжээ, байршил, өрхийн болон сонгогчийн тоо, энэ хуульд заасан бусад шаардлагыг харгалзана.

Үнэлгээ:

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 49 дүгээр зүйлийн 49.2 дахь заалт зардлын хэмжээг тогтооход чиглэнэ. Нийслэл хот, 9 дүүрэг, Дархан-Уул аймаг, Дундговь аймаг, Булган аймаг, Төв аймаг, Хөвсгөл аймгийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуульд хийсэн нийцлийн тайлангийн дүгнэлтүүд нь үнэн зөв, бүрэн дүүрэн илэрхийлэгдсэн, зардлын дээд хэмжээнээс хэтрээгүй гэжээ.

Гэвч зөвхөн Дархан-Уул аймаг, сумд нэр дэвшсэн 203 нэр дэвшигчдийн дансанд нийт 285.3 сая төгрөгийн орлого төвлөрсөн байна. Өөрөөр хэлбэл, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулиар зардлыг бууруулахтай холбоотой харилцааг зохицуулаагүй бөгөөд зардлын дээд хэмжээг тогтоож тэрхүү хэмжээнээс илүү гаргахгүй байхыг л шаардаж байна.

Энэхүү эрх зүйн харилцаа нь Монгол Улсын Их Хурлын Сонгуулийн тухай хуульд 2023 оны 6 сар хүртэл ижил агуулгаар зохицуулагдаж байв. Гэвч Монгол Улсын Их Хурлын Сонгуулийн тухай хуулийн 2023 оны 06 дугаар сарын 16-ны өдрийн өөрчлөлтөөр 50 дугаар зүйлийн 50.2 буюу зардлын дээд хэмжээг тогтоох заалтад *“Сонгуулийн зардлын дээд хэмжээ тогтоох аргачлал нь сонгуулийн зардлыг бууруулахад чиглэх бөгөөд сонгуулийн нутаг дэвсгэрийн хэмжээ, байршил, өрхийн болон сонгогчийн тоо, энэ хуульд заасан бусад шаардлагад үндэслэнэ”* гэсэн агуулга бүхий өөрчлөлтийг оруулжээ.⁸

⁸ Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, 2023.06.16, <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=16760298587161&showType=1>

Хүснэгт 2. Монгол Улсын Их Хурлын Сонгуулийн тухай хууль болон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн зардлын хэмжээг заалтын харьцуулалт.

Монгол Улсын Их Хурлын Сонгуулийн тухай хуулийн 50 дугаар зүйлийн 50.2.	Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 49 дүгээр зүйлийн 49.2
50.2.Сонгуулийн зардлын дээд хэмжээ тогтоох аргачлал нь сонгуулийн зардлыг бууруулахад чиглэх бөгөөд сонгуулийн нутаг дэвсгэрийн хэмжээ, байршил, өрхийн болон сонгогчийн тоо, энэ хуульд заасан бусад шаардлагад үндэслэнэ. Аргачлалыг төрийн аудитын дээд байгууллагын саналаар Сонгуулийн ерөнхий хороо батална.	49.2.Нам, эвсэл болон нэр дэвшигчээс сонгуульд зарцуулах зардлын дээд хэмжээг тогтоохдоо нутаг дэвсгэрийн хэмжээ, байршил, өрхийн болон сонгогчийн тоо, энэ хуульд заасан бусад шаардлагыг харгалзана.

Уг хүснэгтээс үзвэл Монгол Улсын Их Хурлын Сонгуулийн тухай хуульд зардлын дээд хэмжээг бууруулах эрх зүйн зохицуулалтыг хуульчилсан бол аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуульд зардлын дээд хэмжээг бууруулах эрх зүйн зохицуулалт байхгүй бөгөөд аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуульд оролцсон нам эвсэл, нэр дэвшигчдийн сонгуулийн зардлын тайланг хянаж, дүнг олон нийтэд мэдээлсэн нийцлийн аудитын тайланд тус сонгуульд нэр дэвшигчид зардлын дээд хэмжээг хэтрүүлээгүй гэж дүгнэсэн байна.

Иймд аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуульд зардлын дээд хэмжээг бууруулах эрх зүйн зохицуулалтыг нэмж хуульчлах шаардлагатай.

Шалгуур үзүүлэлтийн томьёолол 3.

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 56 дугаар зүйлийн 56.3, 56.5-д заасан эрх зүйн хэм хэмжээ практикт хэрхэн хэрэгжиж байна вэ?

56 дугаар зүйл. Сонгуулийн зардлын тайлан

56.3. Нам, эвсэл нь санал авах өдрөөс хойш 45 хоногт, нэр дэвшигч санал авах өдрөөс хойш 30 хоногт багтаан зардлын тайландаа хувийн аудитын хуулийн этгээдээр дүгнэлт гаргуулан, төрийн аудитын орон нутаг дахь салбар байгууллагад хүргүүлнэ.

56.5. Сонгуулийн зардлын данс байршуулсан банкны захирал, эсхүл салбарын эрхлэгч уг дансны бүх гүйлгээний хуулгыг гаргаж, санал авах өдрөөс хойш 30 хоногийн дотор төрийн аудитын орон нутаг дахь салбар байгууллагад хүргүүлнэ.

Үнэлгээ:

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 56 дугаар зүйлд сонгуулийн зардлын тайланд хамаарах эрх зүйн хэм хэмжээг тусгажээ. Өөрөөр хэлбэл, тус хуулийн наймдугаар бүлэгт хамаарах сонгуулийн зардал нь зардлын тайлангаар илрэх бөгөөд энэхүү тайланд юу хамаарах талаар 56 дугаар зүйлд хуульчилжээ.

Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын Тус хуулийн 56 дугаар зүйл нь нийт 5 хэсгээс бүрдэх бөгөөд практикт хэрэгжих шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлэх боломжтой зүйл, заалт нь тус 56 дугаар зүйлийн 56.3 болон 56 дугаар зүйлийн 56.5-д заасан хэм хэмжээ юм.

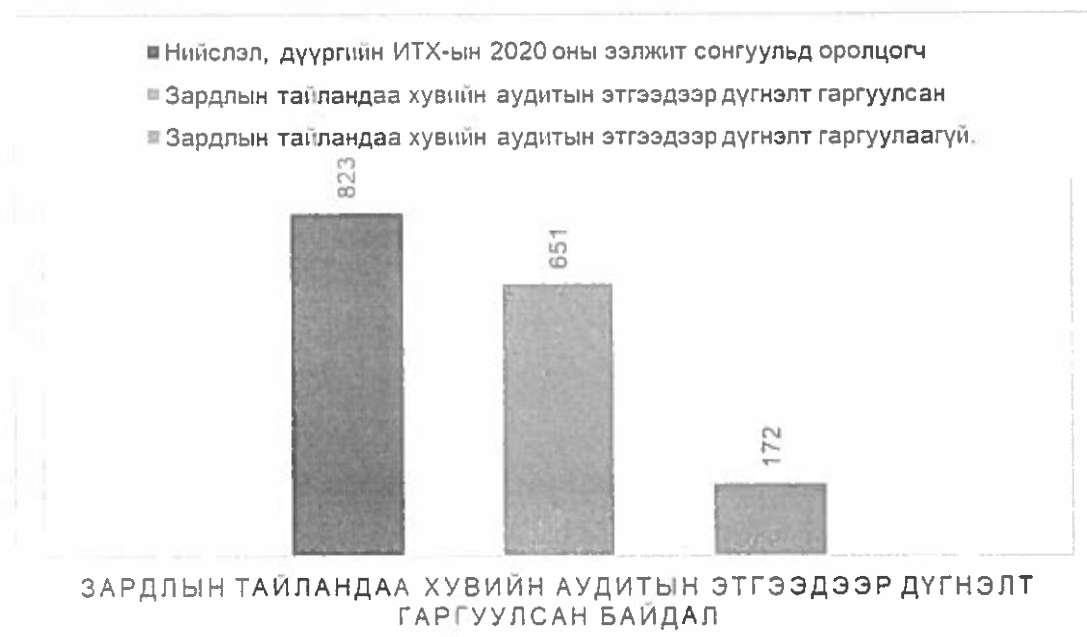
Тодруулбал, Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын Тус хуулийн 56 дугаар зүйлийн 56.3-д нам, эвсэл зардлын тайландаа хувийн аудитын этгээдээр дүгнэлт гаргуулан, төрийн аудитын орон нутаг дахь салбар байгууллагад хүргүүлэхээр, 56 дугаар зүйлийн 56.5-д зардлын данс байршуулсан банкны захирал, эсхүл салбарын эрхлэгч уг дансны бүх гүйлгээний хуулгыг гаргаж, төрийн аудитын орон нутаг дахь салбар байгууллагад хүргүүлэхээр тус тус хуульчилжээ.⁹

Нийслэл, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын 2020 оны ээлжит сонгуульд 823 нэр дэвшигч оролцохоор бүртгүүлсэн бөгөөд 651 нэр дэвшигч иргэн,

⁹ Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хууль, УБ хот, 2020 он, <https://legalinfo.mn/mn/detail/15125>

хуулийн этгээдээс өгсөн хандив, сонгуулийн зардлын тайлангаа хувийн аудитын хуулийн этгээдээр дүгнэлт гаргуулж баталгаажуулан НТАГ-т ирүүлсэн. Харин үлдсэн 172 нэр дэвшигч Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн 56 дугаар зүйлийн 56.3 дахь хэсгийн заалтыг хэрэгжүүлээгүй байна.¹⁰

График 3. Нийслэл, дүүргийн ИТХ-д оролцсон нэр дэвшигчийн зардлын тайландаа хувийн аудит оруулсан байдал.

Өөрөөр хэлбэл, Нийслэл, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын 2020 оны ээлжит сонгуульд 823 нэр дэвшигч оролцохоор бүртгүүлсэн ба нэр дэвшсэн 5 хүн тутмын 1 нь тус үүргээ Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын хэрэгжүүлээгүй байна. Түүнчлэн хувийн аудитын этгээдээр дүгнэлт гаргуулсан 651 зардлын тайлангаас 8 зардлын тайлан нь үнэн зөв, иж бүрэн илэрхийлэгдээгүй гэсэн дүгнэлт гарчээ.¹¹

Аймаг, сумын Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын хувьд Төв аймагт 2020 оны Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуульд 1247 нэр дэвшигч оролцсон бөгөөд үүнээс 480 нэр дэвшигч Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн

¹⁰ Нийслэл дэх төрийн аудитын газар, Нийслэл, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурлын сонгуульд оролцсон нам, эвсэл, нэр дэвшигчдийн сонгуулийн зардлын тайланг, хянаж дүнг олон нийтэд мэдээлэх, нийцлийн аудитын тайлан, УБ, 2020 он, 6 дахь тал.

¹¹ 14 дэх тал

хурлын сонгуулийн 56 дугаар зүйлийн 56.3-д дахь хэсэгт заасан үүргээ хэрэгжүүлээгүй байна.¹²

Булган аймгийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуульд 802 нэр дэвшигч оролцсон бөгөөд үүнээс 108 нэр дэвшигч зардлын тайландаа хувийн аудитын хуулийн этгээдээр дүгнэлт гаргуулан, төрийн аудитын орон нутаг дахь салбар байгууллагад хүргүүлээгүй.¹³

Дархан-Уул аймгийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуульд 257 нэр дэвшигч оролцсон бөгөөд 14 нэр дэвшигч сонгуулийн зардлын тайлангаа хуульд заасан хугацаанаас хоцроож ирүүлсэн, 26 нэр дэвшигч сонгуулийн зардлын тайлангаа баталгаажуулаагүй байна.¹⁴ Дундговь аймгийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуульд 620 нэр дэвшигч оролцсон бөгөөд 2 нэр дэвшигч сонгуулийн зардлын тайлангаа баталгаажуулаагүй гэсэн дүгнэлт гарчээ.¹⁵

График 4. Зардлын тайлангаа хувийн аудитын этгээдээр гаргуулсан байдал.

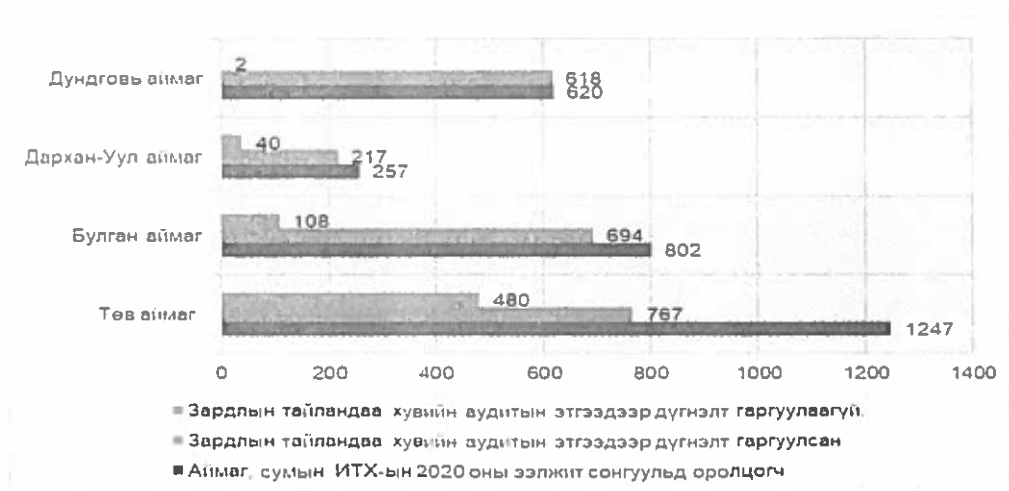

График 4-өөс үзвэл, Төв аймгийн 2020 оны Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын ээлжит сонгуульд оролцсон нэр дэвшигчийн 34 хувь, Булган аймгийн 2020 оны

¹²Төв аймаг дахь төрийн аудитын газар, Аймаг, нийслэл сум дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн хуралд оролцсон нам, эвсэл, нэр дэвшигчийн сонгуулийн зардлын санхүүжилт, түүний гүйцэтгэл аудит хийж, дүгнэт гарган нийтэд мэдээллэх, нийцлийн аудитын тайлан, Зуун мод, 2021 он, 4 дэх тал

¹³ Булган аймаг дахь төрийн аудитын газар, Нам, нэр дэвшигчийн сонгуулийн зардлын санхүүжилт, түүний, зарцуулалт, гүйцэтгэлд дүгнэлт гаргах, нийтэд мэдээллэх, нийцлийн аудитын тайлан, Булган хот, 2020 он, 7 дахь тал

¹⁴ Дархан-Уул аймаг дахь төрийн аудитын газар, Аймаг, сумдын иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын 2020 оны ээлжит сонгуульд оролцсон нам, эвсэл, нэр дэвшигчийн сонгуулийн зардлын санхүүжилт, түүний гүйцэтгэлд аудит хийж, дүгнэлт гарган нийтэд мэдээллэх, нийцлийн аудитын тайлан, Дархан-Уул аймаг, 2021 он, 3 дахь тал

¹⁵ Дундговь аймаг дахь төрийн аудитын газар, Аймаг, сумын иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын 2020 оны ээлжит сонгуульд нэр дэвшигчдийн сонгуулийн зардлын тайлан, Мандалговь хот, 2021 он, 3 дахь тал

Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын ээлжит сонгуульд оролцсон нэр дэвшигчийн 13 хувь, Дархан-Уул аймгийн 2020 оны Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын ээлжит сонгуульд нэр дэвшигчийн 16 хувь нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн 56 дугаар зүйлийн 56.3-д заасныг хэрэгжүүлээгүй байна.

Нэгтгэн дүгнэвэл, Нийслэл, дүүргийн ИИргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын 2020 оны ээлжит сонгуульд оролцсон нэр дэвшигчийн 20 хувь, аймаг, сумын ИИргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын ээлжит сонгуульд оролцсон нэр дэвшигчийн 13-34% нь зардлын тайлангаа хувийн аудитын хуулийн этгээдээр хянуулж, дүгнэлт гаргуулаагүй байна.

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн 56 дугаар зүйлийн 56.5-д банкны захирал, эсхүл салбарын эрхлэгч зардлын дансны бүх гүйлгээний хуулгыг гаргаж, төрийн аудитын байгууллагад хүргүүлэх үүргийг хуульчилсан.

Нийслэл, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн ээлжит сонгуулийн хүрээнд зардлын данс байршуулсан банкны захирал, эсхүл салбарын эрхлэгч Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн 56 дугаар зүйлийн 56.5-д заасан үүргийг бүрэн биелүүлсэн.¹⁶ Зөвхөн нийслэл, дүүргийн иргэдийн төлөөлөгчдийн ээлжит сонгууль гэлтгүй, аймаг, сумын Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын ээлжит сонгуулийн хүрээнд сонгуулийн зардлын данс байршуулсан банкны захирал, эсхүл салбарын эрхлэгч дээрх хуулийн заалтыг зөрчөөгүй.¹⁷ Гэвч зарим аймаг, суманд үйл ажиллагаа явуулдаг банкны эрх бүхий албан тушаалтан тус хуулийн 56 дугаар зүйлийн 56.5-д заасаныг зөрчсөн буюу хугацаа хоцроох¹⁸, ирүүлээгүй¹⁹ зөрчлийг гаргасан байна.

¹⁶ Нийслэл дэх төрийн аудитын газар, Нийслэл дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурлын сонгуульд оролцсон нам, эвсэл, нэр дэвшигчдийн сонгуулийн зардлын тайланг, хянаж дүнг олон нийтэд мэдээлэх, нийцлийн аудитын тайлан, УБ, 2020 он, 7 дахь тал.

¹⁷ ¹⁷ Дархан-Уул аймаг дахь төрийн аудитын газар, Аймаг, сумдын иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын 2020 оны ээлжит сонгуульд оролцсон нам, эвсэл, нэр дэвшигчийн сонгуулийн зардлын санхүүжилт, түүний гүйцэтгэлд аудит хийж, дүгнэлт гарган нийтэд мэдээллэх, нийцлийн аудитын тайлан, Дархан-Уул аймаг, 2021 он, 4 дэх тал

¹⁸ Дундговь аймаг дахь төрийн аудитын газар, Аймаг, сумын иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын 2020 оны ээлжит сонгуульд нэр дэвшигчдийн сонгуулийн зардлын тайлан, Мандалговь хот, 2021 он, 3 дахь тал

¹⁹ Төв аймаг дахь төрийн аудитын газар, Аймаг, нийслэл сум дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн хуралд оролцсон нам, эвсэл, нэр дэвшигчийн сонгуулийн зардлын санхүүжилт, түүний гүйцэтгэл аудит хийж, дүгнэлт гарган нийтэд мэдээллэх, нийцлийн аудитын тайлан, Зуун мод, 2021 он, 4 дэх тал

Шалгуур үзүүлэлтийн томьёолол 4.

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 57 дугаар зүйлийн 57.3-д заасан эрх зүйн хэм хэмжээ практикт хэрхэн хэрэгжиж байна вэ?

57 дугаар зүйл. Сонгуулийн зардлын тайлангийн хяналт ба нээлттэй, ил тод байдал

57.3. Төрийн аудитын орон нутаг дахь салбар байгууллага энэ хуулийн 57.2-т заасан бүрэн эрхийн дагуу мэдээлэл, баримт шаардсан тохиолдолд холбогдох иргэн, хуулийн этгээд мэдээлэл, баримтыг гаргаж өгөх үүрэгтэй.

Үнэлгээ:

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 57 дугаар зүйлийн 57.3-д төрийн аудитын орон нутаг дахь салбар байгууллагаас иргэн, хуулийн этгээдийн зүгээс холбогдох мэдээллийг шаардсан тохиолдолд гаргаж өгөх үүргийг хуульчилжээ. Холбогдох мэдээлэл гэдэгт дараах мэдээлэл хамаарна. Үүнд:

- Иргэн, хуулийн этгээд нам, эвсэл, нэр дэвшигчийн авсан хандив, санхүүжилт болон зарцуулалтад дангаараа болон төрийн бусад байгууллагатай хамтран хяналт тавих;
- нам, эвсэл, нэр дэвшигчээс сонгуулийн санхүүжилттэй холбоотой мэдээлэл авах;
- сонгуулийн санхүүжилт, түүний зарцуулалтад гарсан зөрчлийн талаар баримт бичиг үйлдэх, бүрдүүлэх, холбогдох байгууллагад хүргүүлэх;
- төрийн болон бусад байгууллага, албан тушаалтан, иргэдээс сонгуулийн санхүүжилттэй холбоотой баримт бичгийг гаргуулан авах;
- зардлын тайлан гаргах, хүлээн авах, нийтэд мэдээлэх, танилцуулахтай холбоотой журам, маягт батлах г.м.

Өөрөөр хэлбэл, дээрх мэдээллийг иргэн, хуулийн этгээд шаардаагүй бол олон нийтэд мэдээлэхгүй байх боломжтой. Энэ нь сонгуулийн зардлын тайлан, түүнд хамаарах мэдээллийн нээлттэй, ил тод байдалд харшилж байна.

Хүснэгт 3. Монгол Улсын Их Хурлын Сонгуулийн тухай хууль болон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн зардлын хэмжээтэй холбоотой заалтын харьцуулалт.

Монгол Улсын Их Хурлын Сонгуулийн тухай хуулийн 50 дугаар зүйлийн 50.2.	Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 49 дүгээр зүйлийн 49.2
58.3.Төрийн аудитын дээд байгууллага энэ хуулийн 38.5, 38.13-т заасан мэдээллийг дүгнэлт гаргаж дууссан өдрөөс эхлэн, 58.4-т заасан мэдээллийг хүлээн авсан өдрөөс эхлэн өөрийн байгууллагын цахим хуудаст ил тавьж, нийтэд чөлөөтэй танилцах бололцоо олгоно.	57.3.Төрийн аудитын орон нутаг дахь салбар байгууллага энэ хуулийн 57.2-т заасан бүрэн эрхийн дагуу мэдээлэл, баримт шаардсан тохиолдолд холбогдох иргэн, хуулийн этгээд мэдээлэл, баримтыг гаргаж өгөх үүрэгтэй.

Хүснэгт 3-аас үзвэл Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуульд төрийн аудитын дээд байгууллага өөрийн байгууллагын цахим хуудаст ил тавьж, нийтэд чөлөөтэй танилцах бололцоо олгохоор хуульчилжээ.²⁰ Иймд аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 57.3 дахь заалтыг үүнд нийцүүлж өөрчлөх нь зүйтэй.

²⁰ Монгол Улсын Их Хурлын Сонгуулийн тухай хууль, 2019 он, <https://legalinfo.mn/mn/detail/14869>

ДӨРӨВ. ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ

4.1 ДҮГНЭЛТ

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 48 дугаар зүйлийн 48.3, 50 дугаар зүйлийн 50.3 дахь заалт нь практикт нийслэл дүүрэг, аймаг, сумын Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлаас шалтгаалан ялгаатай байдлаар хэрэгжиж байна. Ингэхдээ нийслэл, дүүргийн хувьд сонгуульд оролцсон нэр дэвшигчдийн 25 хувь нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 48 дугаар зүйлийн 48.3, 50 дугаар зүйлийн 50.3 -д заасан зардлын данс, түүний дугаарыг төрийн аудитын орон нутаг дахь салбар байгууллагад мэдэгдэж бүртгүүлэх үүргээ биелүүлээгүй. Харин Төв, Булган, Дархан-Уул, Дундговь аймгийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуульд нэр дэвшигчдийн 0.3 хувь нь зардлын данс, түүний дугаарыг төрийн аудитын орон нутаг дахь салбар байгууллагад мэдэгдэж бүртгүүлэх үүргээ биелүүлээгүй байна.

Монгол Улсын Их Хурлын Сонгуулийн тухай хуульд зардлын дээд хэмжээг бууруулах эрх зүйн зохицуулалтыг хуульчилсан бол Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуульд зардлын дээд хэмжээг бууруулах эрх зүйн зохицуулалт байхгүй бөгөөд аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуульд оролцсон нам эвсэл, нэр дэвшигчдийн сонгуулийн зардлын тайланг хянаж, дүнг олон нийтэд мэдээлэх нийцлийн аудитын тайлан тус сонгуульд нэр дэвшигчид зардлын дээд хэмжээг хэтрүүлээгүй гэсэн дүгнэлт гаргасан байна.

Нийслэл, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын 2020 оны ээлжит сонгуульд оролцсон нэр дэвшигчийн 20 хувь, аймаг, сумын Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын ээлжит сонгуульд оролцсон нэр дэвшигчийн 13-34% нь зардлын тайлангаа хувийн аудитын этгээдээр хянуулж, дүгнэлт гаргуулаагүй байна. Нийслэл, дүүргийн иргэдийн төлөөлөгчдийн ээлжит сонгуулийн хүрээнд зардлын данс байршуулсан банкны захирал, эсхүл салбарын эрхлэгч Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн 56 дугаар зүйлийн 56.5-д заасан үүргээ харилцан адилгүй буюу хугацаа хоцроох, огт ирүүлээгүй зэрэг байдалтай байна.

Түүнчлэн, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 57 дугаар зүйлийн 57.3 дахь заалт сонгуулийн зардлын тайлангийн нээлттэй, ил тод байдалд сөргөөр нөлөөлж байна.

Мөн Зөрчлийн тухай хуулийн 17 дугаар зүйлийн 26 дахь заалтад сонгуулийн зардлын тайланг зөрчсөн зөрчлийг тусгахдаа зардлын тайландаа хувийн аудитын хуулийн этгээдээр дүгнэлт гаргуулах нөхцөлийг орхигдуулсан.

4.2. ЗӨВЛӨМЖ

- Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуульд төрийн аудитын дээд байгууллага өөрийн байгууллагын цахим хуудаст ил тавьж, нийтэд чөлөөтэй танилцах бололцоо олгохоор хуульчилжээ. Иймд аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 57.3 дахь заалтыг үүнд нийцүүлэн өөрчлөх нь зүйтэй.
- Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуульд зардлын дээд хэмжээг батлах талаар хуульчилсан. Гэвч тус хуульд сонгуулийн зардлын хэмжээг бууруулахтай холбоотой эрх зүйн зохицуулалт тусгагдаагүй. Иймд сонгуулийн зардлын дээд хэмжээг бууруулах зарчмыг аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуульд тусгах шаардлагатай.
- Зөрчлийн тухай хуулийн 17 дугаар зүйлийн 26 дахь заалтад "зардлын тайландаа хувийн аудитын хуулийн этгээдээр дүгнэлт гаргуулах" нөхцөлийг тусгах нь зүйтэй.

ТАВ. СУДАЛГААНЫ ЭХ СУРВАЛЖ

1. Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хууль, <https://legalinfo.mn/mn/detail/15125>
2. Хууль, тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх аргачлал, <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=207338&showType=1>
3. Нийслэл дэх төрийн аудитын газар, Нийслэл дүүргийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуульд оролцсон нам, эвсэл, нэр дэвшигчдийн сонгуулийн зардлын тайланг, хянаж дүнг олон нийтэд мэдээлэх, нийцлийн аудитын тайлан, УБ, 2020 он,
4. Төв аймаг дахь төрийн аудитын газар, Аймаг, нийслэл сум дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн хуралд оролцсон нам, эвсэл, нэр дэвшигчийн сонгуулийн зардлын санхүүжилт, түүний гүйцэтгэл аудит хийж, дүгнэт гарган нийтэд мэдээллэх, нийцлийн аудитын тайлан, Зуун мод, 2021 он,
5. Булган аймаг дахь төрийн аудитын газар, Нам, нэр дэвшигчийн сонгуулийн зардлын санхүүжилт, түүний, зарцуулалт, гүйцэтгэлд дүгнэлт гаргах, нийтэд мэдээллэх, нийцлийн аудитын тайлан, Булган хот, 2020 он,
6. Дархан-Уул аймаг дахь төрийн аудитын газар, Аймаг, сумдын Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын 2020 оны ээлжит сонгуульд оролцсон нам, эвсэл, нэр дэвшигчийн сонгуулийн зардлын санхүүжилт, түүний гүйцэтгэлд аудит хийж, дүгнэлт гарган нийтэд мэдээллэх, нийцлийн аудитын тайлан, Дархан-Уул аймаг, 2021 он,
7. Дундговь аймаг дахь төрийн аудитын газар, Аймаг, сумын Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын 2020 оны ээлжит сонгуульд нэр дэвшигчдийн сонгуулийн зардлын тайлан, Мандалговь хот, 2021 он,
8. Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, 2023.06.16, <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=16760298587161&showType=1>
9. Монгол Улсын Их Хурлын Сонгуулийн тухай хууль, 2019 он, <https://legalinfo.mn/mn/detail/14869>

**АЙМАГ, НИЙСЛЭЛ, СУМ, ДҮҮРГИЙН ИРГЭДИЙН ТӨЛӨӨЛӨГЧДИЙН
ХУРЛЫН СОНГУУЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ
ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ЗАРДЛЫН ТООЦОО**

СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН 2023

Улаанбаатар хот

АГУУЛГА

УДИРТГАЛ.....	2
ТӨРИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН ЗАРДЛЫН ТООЦОО	4
Нэг. Төрийн захиргааны байгууллагын чиг үүргийг тодорхойлох.....	4
Хоёр. Ажил үйлчилгээг гүйцэтгэх хүний нөөцийг тодорхойлох.....	6
Гурав. Гарах зардлыг урьдчилан тооцох.....	9
Дөрөв. Үр дүнг тооцох	9
Тав. Хувилбарыг нягталж, үр дүнг танилцуулах.....	11
ИРГЭНД УЧРАХ ЗАРДЛЫН ТООЦОО.....	12
Нэг. Иргэнд үүрэг хүлээлгэсэн заалтуудыг тодорхойлох	Error! Bookmark not defined.
Хоёр. Зардал тооцох	12
Гурав. Тоон үзүүлэлтийг тооцох	13
Дөрөв. Зардлын дүнг тооцож гаргах.....	Error! Bookmark not defined.
Тав. Хувилбарыг нягталж хялбарчлах боломжийг шалгах ...	Error! Bookmark not defined.
Зургаа. Нэмэлт зардлыг тооцох.....	Error! Bookmark not defined.
ДҮГНЭЛТ, САНАЛ.....	13

ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХТЭЙ ХОЛБОГДОН ГАРАХ ЗАРДЛЫН ТООЦООНЫ ТАЙЛАН

АЙМАГ, НИЙСЛЭЛ, СУМ, ДҮҮРГИЙН ИРГЭДИЙ ТӨЛӨӨЛӨГЧДИЙН ХУРЛЫН
СОНГУУЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН
ТӨСӨЛ

УДИРТГАЛ

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх хүрээнд иргэн, төрийн байгууллагын үйл ажиллагаанд холбогдуулан энэхүү төсөлд тусгасан үүргийг гүйцэтгэхэд шаардлагатай гаргах зардлыг тооцож, тэдгээрт ногдох зардал, үйл ажиллагааны ачааллыг багасгаж, зохицуулалтын боломжит хувилбарыг боловсруулахад энэхүү зардлын тайлангийн гол зорилго нь оршино.

Монгол Улсын хувьд Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогыг баталсан. Урт хугацааны хөгжлийн бодлогын “Эрх мэдлийн хуваарилалт, хяналт, тэнцлийг оновчтой болгож, засаглалын тогтвортой байдлыг хангана” гэсний Зорилт 5.1-ийн хүрээнд I үе шат буюу 2021-2030 онд төрийн бодлого, үйл ажиллагааны тогтвортой байдалд эерэг нөлөөтэй сонгуулийн тогтолцоо бүрдүүлэх зорилтыг дэвшүүлсэн билээ.

Хуулийн төслийг хуулиар зохицуулах харилцааны эрх зүйн зохицуулалтыг нарийвчлах, боловсронгуй болгох хэрэгцээ шаардлагад үндэслэн Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.1-д заасны дагуу хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл боловсруулах бөгөөд хуулийн төсөлд дараах харилцааг зохицуулахаар тусгасан байна. Үүнд:

1. Сонгуульд оролцож буй нэр дэвшигч, нам, эвслээс сонгуульд зарцуулах зардлын хэмжээг бодитой бууруулах, сонгуулийн сурталчилгааг сонгогчдод хүртээмжтэй, ээлтэй зохион байгуулах, тэгш өрсөлдөх боломжийг нэмэгдүүлэх эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох зохицуулалт,
2. Улс төрийн намын бүртгэл, өөрчлөлттэй холбоотойгоор нам сонгуульд оролцохоо илэрхийлэх, хүлээн авах, бүртгэх үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гардаг хүндрэл, эрх зүйн тодорхойгүй байдлыг арилгах талаарх нарийвчилсан зохицуулалтууд,
3. Сонгогчдийн нэрийн жагсаалт үйлдэх, танилцуулах үйл ажиллагааны ил тод, нээлттэй, хяналттай байдлыг нэмэгдүүлэх, уг үйл ажиллагаанд төрийн байгууллага болон сонгуульд оролцогч талуудын оролцоог нэмэгдүүлэх чиглэлээр зохицуулалтууд,
4. Санал авах, тоолох, дүн гаргах үйл ажиллагааны ил тод байдал, хяналтыг нэмэгдүүлэх зорилгоор санал хураалтын дүнг санал тоолох төхөөрөмжөөс гадна 100 хувь гар аргаар тоолох буюу хяналтын тооллого хийх, санал авах, хяналтын тооллого хийх үйл ажиллагааг зохион байгуулж буй бүх санал авах байруудад хяналтын камер байрлуулж, санал авах ажиллагааны явцад гарч болзошгүй зөрчил болон хяналтын тооллого хийх үйл ажиллагааг баримтжуулах зохицуулалт,

Дээрх нэмэлт, өөрчлөлтэй холбоотойгоор хэрэгжилтийн зардал гарах тул холбогдох тооцооллыг гүйцэтгэсэн болно. Ингэхдээ зардлыг тооцоог Монгол Улсын Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 18.1 дэх хэсэгт тусгаснаар Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 4 дүгээр хавсралтаар баталсан “Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоог хийх аргачлал”-д дурдсаны дагуу хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй гарах зардал, нөлөөллийг эрх зүйн зохицуулалтад хамаарах иргэн, хуулийн этгээд, төрийн байгууллагын зардал тус бүрээр тооцон боловсруулсан болно.

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн хэрэгжилттэй холбогдон гарах иргэн, хуулийн этгээд, төрийн байгууллагын зардлыг нэмэлт өөрчлөлт орсон зүйл заалт тус бүрээр тооцон боловсруулсан. Өөрөөр хэлбэл одоогийн мөрдөгдөж буй хууль, тогтоомжид хэвээр үлдсэн зохицуулалтууд нь иргэн, хуулийн этгээд, төрийн байгууллагад нэмэлтээр зардлын нөлөөлөл үзүүлэхгүй гэж үзсэн.

Энэхүү зардлын тооцооны тайлан нь дараах үндсэн хоёр хэсгээс бүрдэнэ. Үүнд:

1. Төрийн байгууллагын зардлын тооцоо
2. Иргэнд учрах зардлын тооцоо

ТӨРИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН ЗАРДЛЫН ТООЦОО

Төрийн байгууллагын зардал буюу улсын төсөвт үүсэх ачааллыг тооцохын тулд тухайн ажил үйлчилгээг гүйцэтгэхэд шаардагдах хүний нөөцийн хэрэгцээг тодорхойлж, түүнд шаардагдах зардлыг тооцож гаргах бөгөөд уг ажлыг дараах үе шаттайгаар зохион байгуулна:

1. Байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг буюу ажил, үйлчилгээг тодорхойлох;
2. Ажил, үйлчилгээг гүйцэтгэх хүний нөөцийг тодорхойлох;
3. Гаргах зардлыг урьдчилан тооцох;
4. Зардлыг нэгтгэн тооцох;
5. Хувилбарыг нягталж, үр дүнг танилцуулах.

Аймаг, нийсэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлд тусгагдсан төрийн захиргааны үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх үүргийг дараах байгууллагууд гүйцэтгэхээр байна.

1. Монгол Улсын Сонгуулийн Ерөнхий Хороо
2. Улсын бүртгэлийн байгууллага
3. Сонгуулийн хэсгийн хороод

/Хүснэгт 1/

Хуулийн төсөлд тусгагдсан төрийн байгууллагын зардалд нөлөөлөх зүйл заалт

Хуулийн төслийн төрийн байгууллагын гүйцэтгэх чиг үүргийг хэрэгжүүлэх холбогдох зохицуулалт	Чиг үүргийг хэрэгжүүлэхэд нөлөөлөх зүйл заалт	Чиг үүргийг хэрэгжүүлэх байгууллага
<p>20.11.Улсын бүртгэлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага энэ хуулийн 20.9-д заасан хугацаанд хүргүүлсэн сонгогчдын нэрийн жагсаалтад энэ хуулийн 20.9.1, 20.9.3, 20.9.4 дэх заалт, 23, 24 дүгээр зүйлд заасан үндэслэлээр оруулсан өөрчлөлтийг тусгаж сонгогчдын нэрийн жагсаалтыг санал авах өдрөөс таваас доошгүй хоногийн өмнө улсын бүртгэлийн байгууллагын орон нутаг дахь газар, хэлтсээр дамжуулан</p>	<p>20.15.Энэ хуульд заасан сонгогчдын нэрийн жагсаалт үйлдэх үйл ажиллагаанд хяналт тавих, нягтлан шалгах журмыг Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хууль, Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай хуульд нийцүүлэн, Сонгуулийн ерөнхий хорооны саналыг үндэслэн Улсын бүртгэлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, тагнуулын байгууллага хамтран батална.</p> <p>20 дугаар зүйлийн 20.17 дахь хэсэг:</p> <p>"Сонгогчдын нэрийн жагсаалтыг санал хураалтын өмнө болон дараа энэ хуульд заасны дагуу бүртгүүлсэн нам, эсвэл, бие даан нэр дэвшигч болон төрийн бус байгууллагын төлөөлөл холбогдох журмын дагуу танилцаж болно."</p>	<p>Улсын бүртгэлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага</p>

хэсгийн хороонд хүргүүлнэ.		
<p>“20.12.Улсын бүртгэлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага энэ хуулийн 20.6.3, 20.6.7-д заасны дагуу хүргүүлсэн мэдээллийг үндэслэн гадаад улсад байгаа сонгогчдын нэрийн жагсаалтыг үйлдэж, гадаадад санал авах өдрөөс гурваас доошгүй хоногийн өмнө салбар комисст хүргүүлэх ажлыг төв комисстой хамтран зохион байгуулна.”</p>		<p>Улсын бүртгэлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага</p>
<p>61.12.Энэ хуулийн 61.11-д заасан хяналтын камерын сонгогч саналаа нууцаар, чөлөөтэй илэрхийлэхэд саад учруулахгүйгээр байрлуулж, сонгогчийг бүртгэх болон санал өгөх орчинд явагдаж байгаа үйл ажиллагааг баримтжуулна.</p>	<p>61.13.Санал авах байранд байрлуулах хяналтын камерт тавигдах шаардлага, түүнийг байрлуулах, ашиглах болон бичлэгийг хадгалах, хамгаалах, устгах журмыг цагдаагийн төв байгууллага Сонгуулийн ерөнхий хороотой хамтран батална.</p> <p>“61.11.Санал авах байрын хэвийн үйл ажиллагаа, аюулгүй байдлыг хангах зорилгоор санал авах байруудад хяналтын камер байрлуулна. Төв суурин газраас алслагдсан баг дахь санал авах байранд хяналтын камер байрлуулж болно.”</p>	

Нэг. Төрийн захиргааны байгууллагын чиг үүргийг тодорхойлох

Байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг буюу ажил үйлчилгээг тодорхойлоход дараах зарчмыг баримтлах ёстой. Үүнд

1. тухайн хууль тогтоомжид хамаарах төрийн байгууллагууд, тэдгээрийн гүйцэтгэх үүрэг буюу ажил, үйлчилгээ нэг бүрийг тодорхойлох;
2. байгууллагыг сонгохдоо тухайн ажил, үйлчилгээнд хамааралтай бүх байгууллагыг биш голлон үүрэг гүйцэтгэх байгууллагыг сонгох;
3. ажил, үйлчилгээнд хэрэгжүүлэх, хэмжих боломжтой ажлыг хамааруулах.

Сонгуулийн зарчмыг (тэгш, хууль дээдлэх, шударга) хэрэгжүүлэх хүрээнд төрийн байгууллагын гүйцэтгэх дараах чиг үүрэг, үйлдлүүдийг нэмэлтээр тусгажээ. Үүнд:

1. Улсын бүртгэлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага сонгогчдын нэрийн жагсаалтад зохих өөрчлөлтийг тусгаж сонгогчдын нэрийн жагсаалтыг санал авах өдрөөс таваас доошгүй хоногийн өмнө улсын бүртгэлийн байгууллагын орон нутаг дахь газар, хэлтсээр дамжуулан хэсгийн хороонд хүргүүлэх;
2. Хяналтын камерыг сонгогч саналаа нууцаар, чөлөөтэй илэрхийлэхэд саад учруулахгүйгээр байрлуулж, сонгогчийг бүртгэх болон санал өгөх орчинд явагдаж байгаа үйл ажиллагааг баримтжуулах;

Ажил үйлчилгээг тодорхойлохдоо гүйцэтгэх үйлдэл буюу стандарт үйл ажиллагааг нь тодорхойлно. Стандарт үйл ажиллагааг тодорхойлохдоо хэт нарийвчлахгүйгээр ерөнхий байдлаар бүлэглэх зарчмыг баримтлав.

/Хүснэгт 2 /

Төрийн байгууллагын гүйцэтгэх ажил болон стандарт үйл ажиллагаа

Гүйцэтгэх ажил үүрэг	Стандарт үйл ажиллагаа
Улсын бүртгэлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага сонгогчдын нэрийн жагсаалтад зохих өөрчлөлтийг тусгаж сонгогчдын нэрийн жагсаалтыг санал авах өдрөөс таваас доошгүй хоногийн өмнө улсын бүртгэлийн байгууллагын орон нутаг дахь газар, хэлтсээр дамжуулан хэсгийн хороонд хүргүүлэх	Сонгогчдын нэрийн жагсаалтад өөрчлөлт оруулж эцэслэх Улсын бүртгэлийн байгууллагын орон нутаг дахь газар, хэлтсээр дамжуулан хэсгийн хороонд хүргүүлэх
Хяналтын камерыг сонгогч саналаа нууцаар, чөлөөтэй илэрхийлэхэд саад учруулахгүйгээр байрлуулж, сонгогчийг бүртгэх болон санал өгөх орчинд явагдаж байгаа үйл ажиллагааг баримтжуулах	Хяналтын камерыг байршуулах

Хоёр. Ажил үйлчилгээг гүйцэтгэх хүний нөөцийг тодорхойлох

Үүрэг буюу ажил үйлчилгээг гүйцэтгэх хүний нөөцийг тодорхойлохын тулд тухайн ажил үйлчилгээг хэрэгжүүлэхэд зарцуулах хугацаа болон жилд хэдэн удаа гүйцэтгэх тоог /цаашид "тохиолдлын тоо" гэх/, шаардагдах нийт ажлын цаг гэсэн 3 үзүүлэлтийг тооцож гаргана.

Зарцуулах хугацааг тодорхойлохдоо Сонгуулийн Ерөнхий Хорооны холбогдох мэргэжилтнүүдээс ярилцлага авч, тэдгээрийн гүйцэтгэсэн ажил үйлчилгээгээр баримжаалж тогтоосон болно.

Дурдсан чиг үүргийн **тохиолдлын тоог** тогтоох боломжтой гэж үзэж байна. Тогтоох боломжтой тохиолдлын тоонд статистик мэдээллийн баримттай болон судалгаагаар тогтоож болох ажил үйлчилгээгээр хамаарна.

Сонгуулийн ажиллагаа нь төрийн олон байгууллагуудын оролцооны үндсэн дээр амжилттай явагдаж дуусдаг тул төрийн байгууллагын гүйцэтгэх үүргийг тогтоохдоо хүрээгээр нь 4 бүлэгт ангилж, хүрээ тус бүрт төрийн байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг, тэдгээрийн стандарт үйл ажиллагааг дээрх хэсэгт тогтоосон билээ. 4 хүрээ бүрт голлох чиг үүргийг гүйцэтгэж буй байгууллагын тоо, давтамж өөр байх тул хүрээ бүрт ялгамжтай байдлаар **тохиолдлын тоог** тооцооллоо. Тухайлбал:

- Санал өгөх орчинд камер байршуулахтай холбоотой стандарт үйл ажиллагааны тохиолдлын тоог сонгуулийн хороодын тоогоор тодорхойлов.

Сонгуулийн ерөнхий хорооны статистикаас үзвэл улсын хэмжээнд сүүлийн 3 ээлжит сонгуулиар дунджаар ¹ 2100 хэсгийн хороо, 16421 хүний бүрэлдэхүүнтэйгээр ажилласан байна. Дээрх хүрээнд хамаарах зохицуулалтуудыг салбар комисс мөн хэрэгжүүлэх үүрэгтэй тул тохиолдлын тоог 2145 (+ 45) гэж үзлээ.

Сонгогчдын нэрийн жагсаалтад зохих өөрчлөлтийг тусгаж улсын бүртгэлийн байгууллагын орон нутаг дахь газар, хэлтсээр дамжуулан хэсгийн хороонд хүргүүлэх ажиллагааны **тохиолдлын тоог 1** гэж үзэв.

/Хүснэгт 3/

Стандарт үйл ажиллагаа холбоотойгоор үүсэх хүний нөөцийн хэрэгцээ

Гүйцэтгэх ажил үүрэг	Стандарт үйл ажиллагаа	Зарцуулах хугацаа	Тохиолдлын тоо	Хүний нөөцийн хэрэгцээ /мин/
Улсын бүртгэлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага сонгогчдын нэрийн жагсаалтад зохих өөрчлөлтийг тусгаж сонгогчдын нэрийн жагсаалтыг санал авах өдрөөс таваас доошгүй хоногийн өмнө	Сонгогчдын нэрийн жагсаалтад өөрчлөлт оруулж эцэслэх	10080	1	10080
	Улсын бүртгэлийн байгууллагын орон нутаг дахь газар, хэлтсээр дамжуулан хэсгийн хороонд хүргүүлэх	60	2100	126000

¹ 2020 оны УИХ-ын ээлжит сонгууль – 2070 хэсэг байгуулагдаж, 16152 гишүүнтэйгээр бүрэлдэхүүнтэй байсан.
2020 оны ОНС – 2148 хэсэг байгуулагдаж, 16362 хүний бүрэлдэхүүнтэйгээр,
2021 оны МУЕ сонгууль – 2087 хэсэг байгуулагдаж, 16750 хүний бүрэлдэхүүнтэйгээр ажилласан байна.

улсын бүртгэлийн байгууллагын орон нутаг дахь газар, хэлтсээр дамжуулан хэсгийн хороонд хүргүүлэх				
Хяналтын камерыг сонгогч саналаа нууцаар, чөлөөтэй илэрхийлэхэд саад учруулахгүйгээр байрлуулж, сонгогчийг бүртгэх болон санал өгөх орчинд явагдаж байгаа үйл ажиллагааг баримтжуулах	Хяналтын камерыг байршуулах	240	2145	514800
Нийт				650880

Шаардагдах ажлын цагийг Хөдөлмөрийн тухай хуульд тусгагдсан ажиллах цагийн горимтой харьцуулан авч үзнэ. Ингэхдээ нэг жилд ажиллах өдөр, цаг, минут гэсэн хэмжигдэхүүнд тулгуурлана.

1 жил = ажлын 200 өдөр

1 өдөр = ажлын 8 цаг /хөдөлмөрийн хуулийн дагуу/

1 цаг = ажлын 60 минут

Жилд 200 ажлын өдөр буюу (200 x 8) 1.600 ажлын цаг буюу (1.600 x 60) 10380 минут ажиллана.

Нийт зарцуулах хугацаагаар хүний нөөцийн хэрэгцээ тодорхойлогдох ба тэрхүү хугацааг жилд ажиллах ажлын минутад хувааснаар шаардлагатай хүний нөөцийн хэрэгцээ буюу нэмэгдэх орон тоо гарна.

/Хүснэгт 4/

Төрийн байгууллагын нэмэгдэж буй хүний нөөцийн ачаалал

Нэгж	Хүний нөөцийн хэрэгцээ /мин/	Жилд шаардагдах ажлын цаг /мин/	Нэмэгдэж буй ачаалал /хүний тоо/
Төрийн байгууллага	650880	10380	201.8

Гурав. Гарах зардлыг урьдчилан тооцох

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн улмаас төсөвт үүсэх зардал, төрийн байгууллагын ачааллыг тооцохдоо аргачлалд заасны дагуу хүний нөөцийн зардал²-г юун түрүүнд тооцно.

Аюулгүй байдал, хамгаалалтын тасгийн нэг албан хаагчид зарцуулах, төрөөс даах зардлыг тооцохдоо түүнд олгох үндсэн цалингаас гадна (1) бүх төрлийн даатгал, (2) хоол, унааны нэмэгдэл, (3) ажилласан жилийн нэмэгдэл, (4) зэрэг дэвийн нэмэгдэл, (5) буцалтгүй тусламж, (6) шагнал, урамшуулал зэрэг нэмэлт зардлыг нэмж тооцох шаардлагатай байдаг.

Сонгуулийн ерөнхий хорооны албан хаагчдын жилийн дундаж цалинг 11,100,204 төгрөг, Улсын бүртгэлийн байгууллагын ажилтны (ТЗ) жилийн дундаж цалинг 17,226,080.4 төгрөг гэж үзэн, тэдгээрийн дундаж болох 14,163,142 төгрөгөөр нэг албан хаагчийн цалингийн зардлыг тооцлоо.

Сонгуулийн хэсгийн хороонд ойролцоогоор 8 гишүүний бүрэлдэхүүнтэйгээр ажилладаг.

Нэг албан хаагчийн нэг жилийн цалингийн зардал нь **14,163,142** төгрөг байна. Түүнд ногдох НДШ нь **1,770,392** төгрөг. Иймд, нэг ажилтанд ногдох нийт цалингийн зардал нь **15,933,534** төгрөг байна.

Энэ зардлаа дээр тооцож гаргасан хүний нөөцийн хэрэгцээнд үржүүлж хүний нөөцийн нийт зардал гарна.

/Хүснэгт 5/

Төрийн байгууллагын нэмэгдэж буй хүний нөөцийн зардал

Нэгж	Нэмэгдэж буй ачаалал /хүний тоо/	Нэг албан хаагчийн 1 жилийн цалингийн зардал	Хүний нөөцийн зардал
Төрийн байгууллага	201.8	14,163,142	2,858,122,055

Дөрөв. Үр дүнг тооцох

Хүний нөөцийн дундаж зардал, Материаллаг дундаж зардал, Бусад зардлыг нэмснээр нийт зардал илэрхийлэгдэнэ.

Материаллаг зардал гэж тухайн ажлын байртай холбогдон гарах нийтлэг зардлыг хэлнэ. Үүнд ажлын байр, (түрээсэлдэг бол түрээсийн төлбөр, төрийн эзэмшлийн эд хөрөнгө бол элэгдэл хорогдлын зардал), цахилгаан дулаан, бичиг хэргийн зардал, техник, тоног төхөөрөмжийн зардал, урсгал зардал, хөрөнгө оруулалтын зардлууд орно.

² Хүний нөөцийн зардал гэдэгт тухайн үүргийг гүйцэтгэх төрийн албан хаагчийн авч болох бүх нэмэгдэл, тусламж, төрөөс даадаг бүх зардлыг нэгтгэн дунджаар гаргасан зардал хамаарна.

/Хүснэгт 6 /

Аймаг, Нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн
2020 оны ээлжит сонгуулийн төсөв

№	Үзүүлэлт, зардлын агуулга		Төсөв
2	Саналын хуудас хэвлүүлэх, хамгаалах, хүргүүлэх зардал /Хуулийн 10.1.2/	2.1. Саналын хуудас хэвлүүлэх	2,989,524,660.0
11	Сонгуулийн хороодын ажилтан, мэдээллийн технологийн багийн болон ажлын хэсгийн гишүүн, даамал, нөөц даамлын хоолны зардал /Хуулийн 10.1.10/	11.1. Сонгуулийн хороодын ажилтны сонгуулийн хороонд ажилласан хугацааны хоолны мөнгө	1,538,810,000.0
		11.2. Мэдээллийн технологийн баг болон даамал, нөөц даамлын хоолны мөнгө	189,350,000.0

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн ИТХ-ын 2020 оны ээлжит сонгууль, МУ-ын Ерөнхийлөгчийн 2021 оны ээлжит сонгуульд нэг сонгогч 1 саналын хуудсыг бөглөсөн. Нэг саналын хуудсыг /УИХ-д 1350₮+НӨАТ, МУЕ 1320₮+НӨАТ/ 1452-1485 төгрөгөөр хэвлэсэн байна. Холимог тогтолцооны шилжих тохиолдолд саналын хуудасны хэмжээ 14 инчээс 22 инч болон нэмэгдэнэ. Урьдчилсан байдлаар саналын хуудасны хэвлэлтийн зардал 3 дахин нэмэгдэхээр байна.

Урьдчилан санал авах ажиллагааг сонгууль болох өдрөөс 5-иас ихгүй хоногийн өмнө эхлүүлэхээр хуулийн төсөлд заасан. Иймд сонгуулийн хороодын ажилтан, мэдээллийн технологийн багийн болон ажлын хэсгийн гишүүн, даамал, нөөц даамлын ажилласан хоолны зардал нэмэгдэнэ. /Мөнгөн урамшуулал нэмэгдэхгүй гэж тооцсон болно./ Гэвч урьдчилан санал хураалттай холбоотойгоор цагдаагийн албан хаагч болон улсын бүртгэлийн итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчийн хоолны зардал нэмэгдэнэ.

/Хүснэгт 7 /

Хуулийн төсөлд тусгагдсан нэмэлт зохицуулалттай холбоотойгоор үүсэх
материаллаг зардал

№	Үзүүлэлт, зардлын агуулга		Төсөв
2	Саналын хуудас хэвлүүлэх, хамгаалах, хүргүүлэх зардал /Хуулийн 10.1.2/	2.1. Саналын хуудас хэвлүүлэх	9,312,963,660
11	Сонгуулийн хороодын ажилтан, мэдээллийн технологийн багийн болон ажлын хэсгийн гишүүн, даамал, нөөц даамлын ажилласан хугацааны хоолны зардал /Хуулийн 10.1.10/	11.1. Сонгуулийн хороодын ажилтны сонгуулийн хороонд ажилласан хугацааны хоолны мөнгө	2,308,215,000*
		11.2. Мэдээллийн технологийн баг болон даамал, нөөц даамлын хоолны мөнгө	284,025,000*
		Цагдаагийн албан хаагч болон улсын бүртгэлийн төлөөлөгчийн хоолны зардал	1,128,750,000*
Нийт			11,906,332,410

* Сонгуулийн хороодын ажилтан, мэдээллийн технологийн багийн болон ажлын хэсгийн гишүүн, даамал, нөөц даамлын ажилласан хугацааны хоолны зардлын талаарх мэдээллийг Сонгуулийн ерөнхий хорооноос авсан болно.

Дөрөв. Хувилбарыг нягталж, үр дүнг танилцуулах

Хувилбарыг нягтлах шатанд хуулийн төсөлд шинээр нэмэгдэж байгаа буюу өөрчлөгдөж буй зохицуулалттай холбоотой төрд үүсэх зардлыг хэрхэн багасгах, эдийн засагт дарамт багатай өөр хувилбар боломж байгаа эсэхийг нягталж үзнэ.

Хувилбарыг нягтлах ажлыг дараах шалгуур үзүүлэлтийн дагуу гүйцэтгэнэ:

1. Стандарт үйл ажиллагааг цахимаар гүйцэтгэх боломжтой эсэх;
 2. Тохиолдлын тоог багасгах боломж байгаа эсэх;
 3. Мэдээлэл хүргүүлэх давтамжийг багасгах боломж бий эсэх;
 4. Мэдээллийн зарим агуулгаас татгалзаж болох эсэх;
- Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн хүрээнд

Тохиолдлыг тоог багасгах боломж байгаа эсэх

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлийн 16.9-д: “шууд буюу төлөөлөгчийн байгууллагаараа уламжлан төрийг удирдах хэрэгт оролцох эрхтэй... Сонгох эрхийг арван найман наснаас эдэлнэ.” гэж үндсэн эрх болгон зохицуулснаас харахад тохиолдлын тоог багасгах нь үндсэн эрхэд халдаж байгаа явдал тул тоог багасгах боломжгүй гэж дүгнэлээ.

ИРГЭНД УЧРАХ ЗАРДЛЫН ТООЦОО

Сонгох, сонгогдох эрх нь гагцхүү Монгол Улсын иргэний эдлэх эрх тул энэхүү зардлын тооцооны тайлангаар гагцхүү иргэнд үүсэх зардлыг тооцоолсон болно.

Иргэнд үүсэх зардлын тооцоог дараах алхмын хүрээнд хийнэ. Үүнд:

1. Хуулийн этгээдэд үүрэг хүлээлгэсэн заалтуудыг тодорхойлох
2. Зардал тооцох
3. Тоон үзүүлэлтийг тооцох
4. Зардлын дүнг тооцож гаргах
5. Хувилбарыг нягталж хялбарчлах боломжийг шалгах
6. Нэмэлт зардал тооцох

Нэг. Зардал тооцох

Энэ хэсэгт хуулийн төсөлд тусгасан үүргийг хэрэгжүүлснээр иргэнд үүсэх зардлын хэмжээг мөнгөн дүнгээр урьдчилан тооцож гаргана. Иргэний зүгээс үүргийг хэрэгжүүлэх хүрээнд хийх үйлдэл буюу стандарт үйл ажиллагааг тодорхойлж, тус бүрт зарцуулах хугацаа болон ажлын хөлсийг тогтоох шаардлагатай.

Зардлыг тооцохдоо дараах хүчин зүйлийг тооцов. Үүнд:

1. Үйлдэл буюу стандарт үйл ажиллагааг тодорхойлох;
2. Тухайн үйлдэлд зарцуулагдах хугацааг тогтоох;
3. Тухайн үйлдлийг хийх ажилтны ажлын хөлсийг тодорхойлох.

Иргэн, хуулийн этгээдэд үүсэх захиргааны зардлыг тооцохдоо стандарт үйл ажиллагааны жагсаалтад үндэслэнэ. Мөн тус жагсаалтад багтахгүй үйл ажиллагаанд жагсаалт гаргаж, ажиглалт хийх, ярилцлага хийх зэрэг судалгааны арга ашиглан тухайн үүргийг гүйцэтгэх хугацааг тодорхойлно. Цаг хугацааг тооцохдоо зарцуулах хугацааг минутаар тооцож гаргана.

Ажлын хөлсийг тооцох

Ажлын хөлсийг тогтоохдоо аж ахуйн нэгжид ажиллаж буй нэг ажилтны сарын дундаж цалин хөлсийг баримжаалан тооцох бөгөөд зарим тохиолдолд тусгай мэдлэг, мэргэжил, ур чадвар шаардсан үйл ажиллагаанд өндөр цалин, хангамж олгож буй тохиолдлыг анхаарч авч үздэг.

Мөн нэг сард ажиллах хугацааг тооцож гарган үндсэн цалинг ажиллах хугацаанд хувааснаар тухайн ажилтанд ногдох ажлын хөлсийг тооцож гаргана.

/Хүснэгт 11 /

Аж ахуйн нэгж байгууллагын ажиллагчдын сарын дундаж цалин³

	2020	2021	2022-III
--	------	------	----------

³ Үндэсний статистикийн хороо, *Аж ахуй нэгж, байгууллагын ажилчдын сарын дундаж цалин*, УБ, 2022. https://www.1212.mn/mn/statistic/statcate/48171320/table-view/DT_NS0_0400_023V1
Сүүлд үзсэн огноо: 2022.12.10

Аж ахуй нэгж байгууллагын сарын дундаж цалин	977,800	1,058,900	1,361,400
--	---------	-----------	-----------

Аж ахуй нэгж байгууллагад ажиллагчдын сарын дундаж цалин сүүлийн гурван жилийн хугацаанд тогтмол өссөн үзүүлэлтэй байна. Сүүлийн таван жилийн дундаж цалинд үндэслэн ажилтны нэг сарын ажлын хөлсийг 1,132,700 төгрөг байхаар, ажиллах хугацааг Монгол Улсын Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 70 дугаар зүйлд ердийн нөхцөлд ажлын цагийг 7 хоногт 40 цагаас, нэг өдрийн ажлын цаг 8 цагаас илүүгүй байхаар зохицуулсан байдаг. Үүнээс харахад нэг ажилтан нэг сард ажлын 22 өдөр /22*8=176 цаг, 176*60=10560 минут/ ажилладаг байна.

Үндсэн цалин / Ажиллах хугацаа = Ажлын хөлс /төгрөг/

1,132,700 / 176 цаг = 6,435 төг /цагт/

1,132,700 / 10560 минут = 107 төг /мин/

Хоёр. Тоон үзүүлэлтийг тооцох

Тоон үзүүлэлт нь хуулийн төсөлд тусгасан үүрэг хичнээн хуулийн этгээдэд, нэг жилд хэдэн удаагийн давтамжтайгаар үүрэг хүлээлгэж байгааг илэрхийлнэ. Тоон үзүүлэлтийг тооцохдоо тохиолдлыг тоог давтамжийн тоогоор үржүүлнэ. Тоон үзүүлэлтийг тооцохдоо дараах хүчин зүйлийг тооцов. Үүнд:

1. Тухайн үүргийг хүлээх хуулийн этгээдийн тоо (Тохиолдлын тоо);
2. Тухайн үүргийг жилд хэдэн удаа гүйцэтгэх тоо (Давтамжийн тоо);

Дээрх чиг үүргийн **тохиолдлын тоог** тогтоох боломжтой гэж үзэж, энэхүү зардлын тооцооны тайлангийн 1 дэх хэсэгт заасан статистикийг ашиглан тогтоолоо.

ДҮГНЭЛТ, САНАЛ

Энэхүү хуулийн төслийн зардлын тооцооны судалгаагаар хууль тогтоомжийн зохицуулалтын улмаас иргэн, төрийн байгууллагад хэдий хэмжээний зардал, ачаалал үүсгэхийг урьдчилан тооцоолохыг зорилоо.

Судалгааны хүрээнд аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн хэрэгжилттэй холбогдон гарах иргэн, аж ахуйн нэгж, төрийн байгууллагаас гарах зардлыг нэмэлт өөрчлөлт орсон зүйл заалт тус бүрээр тооцон боловсруулсан болно. Үүнд:

Нэгдүгээрт, Төрийн байгууллагаас гарах зардал:

Боловсруулсан хуулийн төсөл хэрэгжих тохиолдолд төрийн байгууллагад 11,906,332,410 төгрөгийн зардал гарахаар байна. Үүнд саналын хуудасны зардлаас гадна төсөлд дурдсан чиг үүргийг хэрэгжүүлэх хүний нөөцийн зардал хамаарна. Судалгааны явцад саналын хуудас хэвлэхтэй холбогдон гарах зардал нийт зардлын 50 хувийг эзлэж байгаа тул саналын хуудасны хэмжээ, тоог нэмэхээс илүүтэйгээр саналын хуудасны агуулгыг зөв тодорхойлоход анхаарах нь зүйтэй. Дээрх тохиолдолд 5-6 тэрбум төгрөгийн зардлыг хэмнэх боломжтой гэж үзэж байна.

Хоёрдугаарт, Цагдаагийн албан хаагч болон улсын бүртгэлийн төлөөлөгчийн зардал:

Түүнчлэн нэмэлт өөрчлөлт холбоотойгоор цагдаагийн албан хаагч болон улсын бүртгэлийн төлөөлөгчийн хүрээнд нэмэлт зардал, төсвийн ачаалал үүсэж болзошгүй байгаа тул холбогдох тооцооллыг гүйцэтгэсэн болно.

ХУУЛЬ ЗҮЙ, ДОТООД ХЭРГИЙН ЯАМ

БИДНИЙ ТУХАЙ | ҮЙЛ АХИЛЛАГАА | ХАРЬАА БАЙГУУЛЛАГУУД | ЭРХ ЗҮЙН АКТ | ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ | ТӨРИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭ | ИЛ ТОД БАЙДАЛ | ШИЛЭН ДАНС

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай

Нийтлэгдсэн огноо: 2023-09-04

Хууль зүй, дотоод хэргийн яам

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын сонгуулийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай

Хууль зүй, дотоод хэргийн яам

Хууль зүй, дотоод хэргийн яам

Хууль зүй, дотоод хэргийн яам

Хууль зүй, дотоод хэргийн яам

Улсын Их Хурлын гишүүн Э.Бат-Амгалангаас санаачлан боловсруулж, Засгийн газрын санал, дүгнэлт авахаар ирүүлсэн Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлд яамдуудаас ирүүлсэн саналын товъёог

№	Хаанаас	Саналын утга	Саналыг тусгасан байдал
1.	Гадаад харилцааны сайд 2023.10.03-08/5214	Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг дэмжиж байна.	Хуулийн төслийг дэмжсэн санал өгсөн.
2.	Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайд 2023.10.03-01/2466	<p>Улсын Их Хурлын гишүүн Э.Бат-Амгалангаас санаачлан боловсруулж, Засгийн газрын санал, дүгнэлт авахаар ирүүлсэн Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлтэй танилцаад дараах саналыг хүргүүлж байна. Үүнд:</p> <p>1.Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 30 дугаар зүйлийн 30.2-т "Нам, эвслээс нэр дэвшүүлэхэд 2024 оны ээлжит сонгуулиар нийт нэр дэвшигчийн 30-аас доошгүй хувь нь, 2028 оны ээлжит сонгуулиар 40-өөс доошгүй хувь нь аль нэг хүйсийнх байна." гэж заасан.</p> <p>Иймд Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.2 дахь хэсгийг "Нам, эвслээс нэр дэвшүүлэхэд 2024 оны ээлжит сонгуулиар нийт нэр дэвшигчийн 30-аас доошгүй хувь нь, 2028 оны ээлжит сонгуулиар 40-өөс доошгүй хувь нь аль нэг хүйсийнх байна." гэж өөрчлөн найруулах зохицуулалтыг хуулийн төслийн 2 дугаар зүйлд нэмэх.</p> <p>2.Хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлийн 2/14 дүгээр зүйлийн 14.5, 14.6 дахь хэсгийн "14.5.Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн сонгуулийн хороодын даргаар тухайн шатны Засаг даргын Тамгын газрын дарга, эсхүл Тамгын газрын даргын үүрэг гүйцэтгэгчийг томилно." гэж тусгасан нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Төрийн албаны тухай хуулийн үзэл баримтлалтай нийцэх эсэхийг нягтлах зэрэг болно.</p>	<p>1.Квотын асуудлыг 20 байсныг нэмэгдүүлээд 30 болгож өөрчилсөн.</p> <p>(29.2.Нам, эвслээс нэр дэвшиж байгаа нэр дэвшигчийн 20-өөс 30-аас доошгүй хувь нь аль нэг хүйсийнх нэр-дэвшигч хүйсийнх байна.</p> <p>2.Төслийн 14.5 дахь хэсгийн хувьд МУИХСТХууль болон МУЕСТХуулиудад яг энэ зохицуулалт тусгагдсан байгаа жишгээр тусгасан болно.</p>
3.	Сонгуулийн ерөнхий хороо 2023.10.04-1/339	<p>Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлтэй танилцлаа.</p> <p>Хуулийн төслийг боловсруулах шатанд Сонгуулийн ерөнхий хорооноос гаргасан саналууд тусгагдсан байна.</p> <p>Иймд хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг дэмжиж байна.</p>	Хуулийн төслийг дэмжсэн санал өгсөн.

4.	Улсын бүртгэлийн ерөнхий газар 2023.10.04-1/8968	Таны 2023 оны 1/5087 тоот албан бичгээр ирүүлсэн Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлтэй танилцлаа. Уг хуулийн төсөлд нэмэлт, өөрчлөлт оруулахыг дэмжиж байгаа бөгөөд үүнтэй холбоотойгоор байгуулагдах Ажлын хэсэгт холбогдох албан хаагчийг томилон ажиллуулж, хуулийн төсөлд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийн талаарх саналыг тухай бүр хүргүүлэн ажиллах саналтай байна.	Хуулийн төслийг дэмжсэн санал өгсөн.
5.			

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХЭРЭГЖҮҮЛЭГЧ АГЕНТЛАГ

УЛСЫН БҮРТГЭЛИЙН
ЕРӨНХИЙ ГАЗАР

Цагдаагийн гудамж, 11 дүгээр хороо,
Сүхбаатар дүүрэг, Улаанбаатар хот 14171
Утас: 32 05 02, Цахим шуудан: contact@burtgel.gov.mn,
Цахим хуудас: www.burtgel.gov.mn

᠒᠐᠒3.10.᠐4 № 1/89᠐8
танай ᠒᠐᠒3.10.᠐3-ны № 1/5᠐87-Т

ХУУЛЬ ЗҮЙ, ДОТООД ХЭРГИЙН
САЙД Х.НЯМБААТАР ТАНАА

Таны 2023 оны 1/5087 тоот албан бичгээр ирүүлсэн Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлтэй танилцлаа.

Уг хуулийн төсөлд нэмэлт, өөрчлөлт оруулахыг дэмжиж байгаа бөгөөд үүнтэй холбоотойгоор байгуулагдах Ажлын хэсэгт холбогдох албан хаагчийг томилон ажиллуулж, хуулийн төсөлд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийн талаарх саналыг тухай бүр хүргүүлэн ажиллах саналтай байна.

ДАРГА

Д.ДЭЛГЭРСАЙХАН

142308618

МОНГОЛЫН ХУУЛЬ
САНГАЙН ХАРИУЦЛАГЧИЙН САН

Хүхэвчир дүүргийн Улаанбаатар хот 14210
Утас: 97611371, факс: (97611) 322127
Цахилгаан шуудан: info@mfa.gov.mn
Цахим хуудал: www.mfa.gov.mn

2023.10.06 08/5214
/ 1/5087

ХУУЛЬ ЗҮЙ, ДОТООД ХЭРГИЙН
САЙД Х.НЯМБААТАР ТАНАА

"Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн
Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуульд
нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай" хуулийн төслийг
дэмжиж байна.

Б.БАТЦЭЦЭГ

МОНГОЛ УЛСЫН
СОНГУУЛИЙН ЕРӨНХИЙ ХОРОО

15141 Улаанбаатар хот, Чингэлтэн дүүрэг
Ж.Самбуугийн гудамж 11 Засгийн газрын XI байр
Утас: 26 09 75, Факс: (976-11) 32 69 75
И-мэйл: gesst@ges.gov.mn Вэбсайт: www.ges.gov.mn

Төрийн захирамж № 2023.10.04 /1/339
Тангын захирамж № 2023.10.03 /1/5087

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ ЗҮЙ,
ДОТООД ХЭРГИЙН САЙД
Х.НЯМБААТАР ТАНАА

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлтэй танилцлаа.

Хуулийн төслийг боловсруулах шатанд Сонгуулийн ерөнхий хорооноос гаргасан саналууд тусгагдсан байна.

Иймд хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг дэмжиж байна.

ДАРГА

П.ДЭЛГЭРНАРАН

1523040010

ХУУЛЬ ЗҮЙ, ДОТООД ХЭРГИЙН
САЙД Х.НЯМБААТАР ТАНАА

МОНГОЛ УЛСЫН
ХӨДӨЛМӨР, НИЙГМИЙН
ХАМГААЛЛЫН САЙД

15160 Улаанбаатар хот Чингэлтэй дүүрэг
Нэгдсэн үндэстний гудамж 5 Утас 26-15-53
Факс 32-85-34 Цахим шуудан mlsp@mongolnet.mn
Цахим хуудас www.mlsp.gov.mn

2023.10.03 № 01/2466

Таван _____ Нэгэн _____

Санал хүргүүлэх тухай

Улсын Их Хурлын гишүүн Э.Бат-Амгалан нарын санаачлан боловсруулсан Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлтэй танилцан дараах саналыг хүргүүлж байна. Үүнд:

1. Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 30 дугаар зүйлийн 30.2-т "Нам, эвслээс нэр дэвшүүлэхэд 2024 оны ээлжит сонгуулиар нийт нэр дэвшигчийн 30-аас доошгүй хувь нь, 2028 оны ээлжит сонгуулиар 40-өөс доошгүй хувь нь аль нэг хүйсийнх байна." гэж заасан.

Иймд Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.2 дахь хэсгийг "Нам, эвслээс нэр дэвшүүлэхэд 2024 оны ээлжит сонгуулиар нийт нэр дэвшигчийн 30-аас доошгүй хувь нь, 2028 оны ээлжит сонгуулиар 40-өөс доошгүй хувь нь аль нэг хүйсийнх байна." гэж өөрчлөн найруулах зохицуулалтыг хуулийн төслийн 2 дугаар зүйлд нэмэх;

2. Хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлийн 2/14 дүгээр зүйлийн 14.5, 14.6 дахь хэсгийн "14.5. Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн сонгуулийн хороодын даргаар тухайн шатны Засаг даргын Тамгын газрын дарга, эсхүл Тамгын газрын даргын үүрэг гүйцэтгэгчийг томилно." гэж тусгасан нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Төрийн албаны тухай хуулийн үзэл баримтлалтай нийцэх эсэхийг нягтлах зэрэг болно.

Хүндэтгэсэн,

Х.БУЛГАНТУЯА

153230917